ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДЕНЬ ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ (20 лютого)

Зміст

ВСТУП – **3**

КЛЮЧОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ – **4**

Небесна Сотня – **5**

Орден Героїв Небесної Сотні – **6**

Премія Європейського товариства Куденгове-Калерґ – **7**

ІСТОРИЧНІ МАТЕРІАЛИ – **8**

Історичний контекст і передумови Революції Гідності – **8**

Основні етапи Революції Гідності – **10**

Хроніка боротьби – **10**

Спогади учасників Революції Гідності – **25**

До питання втручання Російської Федерації у події в Україні – **28**

Слідство та судові справи щодо злочинів проти Майдану – **29**

ВШАНУВАННЯ ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ
В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ – **32**

Соціальні інформаційні кампанії – **32**

Пам’ятні заходи – **33**

Відзнаки Героїв Небесної Сотні – **39**

Друковані видання та відеопродукція – **41**

РЕКОМЕНДОВАНІ ФІЛЬМИ ПРО РЕВОЛЮЦІЮ ГІДНОСТІ – **43**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ПРО РЕВОЛЮЦІЮ ГІДНОСТІ – **44**

РЕКОМЕНДОВАНІ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ПРО НЕБЕСНУ СОТНІ – **45**

ВИСТАВКИ ПРО РЕВОЛЮЦІЮ ГІДНОСТІ, ЗОКРЕМА

ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ, ПРИУРОЧЕНІ ДО ДНЯ ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ У 2022 РОЦІ – 46

ГЕРОЇ НЕБЕСНОЇ СОТНІ – 47

Вступ

День Героїв Небесної Сотні відзначають щорічно 20 лютого згідно з Указом Президента від 11 лютого 2015 року № 69/2015 "Про вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні".

20 лютого 2014 року в середмісті столиці України загинула найбільша кількість осіб – 48. Їх разом з іншими 54 загиблими та смертельно пораненими учасниками мирних протестів упродовж зими 2013–2014 років і п'ятьма активістами Майдану, які загинули навесні 2014 року, відстоюючи демократичні цінності та територіальну цілісність України, назвали Героями Небесної Сотні.

Події того дня стали кульмінацією Революції Гідності. За неповернення до пострадянської моделі відносин між владою та суспільством, відмову від "багатовекторності" у зовнішньополітичному курсі, утвердження розвитку України як демократичної європейської країни заплачено дуже велику ціну – людські життя.

Із метою вшанування пам'яті громадян, які загинули під час Революції Гідності у боротьбі за ідеали демократії, права та свободи людини, європейське майбутнє України, завдяки яким було змінено хід історії нашої держави, встановлено День Героїв Небесної Сотні.

Пам'ять про подвиг Небесної Сотні вшановується під гаслом "Вдячні за свободу!"

Пропонуємо вам для завантаження цей матеріал у форматі PDF.

Ключові повідомлення

Свобода – фундаментальна характеристика людського існування, **це можливість вільного вибору та усвідомлення власної відповідальності за цей вибір. Герої Небесної Сотні зробили свій вибір – виборювати свободу та гідність, віддавши за це життя.** Вони загинули за те, щоб Україна розвивалася як вільна демократична держава.

День Героїв Небесної Сотні покликаний увічнити людську, громадянську і національну відвагу та самовідданість, силу духу і стійкість громадян, завдяки яким змінено хід історії нашої держави, гідно вшанувати подвиг загиблих за ідеали демократії, права і свободи людини, європейське майбутнє України.

Це – день жалоби, оскільки він пов'язаний із загибеллю громадян під час Революції Гідності та на початку російської агресії на сході України, але він покликаний ушановувати не смерть, а боротьбу за гідне та вільне життя, жертовність і відвагу. Чітка громадянська позиція та готовність обстоювати її до кінця – це ті якості, які мали Герої Небесної Сотні та які гідні наслідування.

Смерть Героїв Небесної Сотні змінила суспільну свідомість українців, актуалізувавши значущість таких понять, як право на самовизначення, гідність, свобода, суверенність держави, демократія, європейський вибір.

Пам'ять про Героїв Небесної Сотні має бути живою, сприяти громадському активізму, консолідації та формувати усвідомлення відповідальності кожного за майбутнє України.

Революція Гідності – масовий громадянський протест, який тривав 94 дні – з 21 листопада 2013 року до 22 лютого 2014 року. Його було спричинено різкою зміною зовнішньополітичного курсу та вектора розвитку держави, а згодом антиконституційними діями влади. Центром подій стали столичний майдан Незалежності та навколишні вулиці: Хрещатик, Михайла Грушевського, Інститутська. Мирні акції почалися під євроінтеграційними гаслами, але згодом перетворилися на тривалу кампанію громадянської непокори владному режиму президента Віктора Януковича – проти корупції та порушень прав людини. Дії влади, спрямовані на придушення протестів силовим шляхом, призвели до ескалації конфлікту та людських жертв. Загиблих під час протистоянь у грудні 2013-го – лютому 2014 року активістів назвали Небесною Сотнею. Згодом лави Небесної Сотні поповнили українські патріоти, учасники Революції Гідності, які загинули, обстоюючи демократичні цінності та територіальну цілісність України навесні 2014 року.

Значення Революції Гідності. Повалення режиму Януковича, за якого різко зріс рівень корумпованості держави та просувався проросійський вектор розвитку, дало змогу відновити курс на євроінтеграцію й підписати Угоду про асоціацію з ЄС. Громадяни України чітко заявили про готовність боронити державну незалежність і демократичні свободи. Серед інших важливих

результатів Революції Гідності – початок реформування різних сфер життєдіяльності країни, самоорганізація громадянського суспільства, розвиток волонтерського руху, децентралізація, декомунізація, часткове оновлення української політичної еліти.

Боротьба українців за свободу та європейське майбутнє отримала визнання багатьох авторитетних представників міжнародної спільноти. Зокрема у 2015 році віцепрезидент США Джо Байден, коментуючи події на київському майдані Незалежності, сказав: "Серед вогню та льоду, снайперів на дахах Небесна Сотня заплатила найстрашнішу ціну патріотів… Їхня кров та мужність дають українському народові другий шанс на свободу".

Небесна Сотня

Походження назви. Небесна Сотня – 107 загиблих учасників Революції Гідності, а також активісти Майдану, які загинули навесні 2014 року з початком російської агресії на сході України.

Назва "Небесна Сотня" виникла за аналогією з основними структурними одиницями Самооборони Майдану – сотнями. Уперше вона з'явилася під час прощання із загиблими на столичному майдані Незалежності 21–22 лютого 2014 року. 21 лютого датовані вірші поетес Людмили Максимлюк і Тетяни Домашенко, в яких використано словосполучення "Небесна Сотня". Наступного дня про Героїв Небесної Сотні вже говорили зі сцени Майдану та писали на інтернет-ресурсах. На Урядовому порталі згадка про Героїв Небесної Сотні з'явилася 28 лютого 2014 року.

Герої Небесної Сотні

У переліку Героїв Небесної Сотні прізвища загиблих активістів, які отримали звання Героя України із врученням найвищої державної нагороди України – ордена "Золота Зірка" (посмертно) або були нагороджені орденом Героїв Небесної Сотні (посмертно). Ще 24 лютого 2014 року Верховна Рада України ухвалила постанову № 774-VII, яка передбачала звернутися до наступного Президента України з пропозицією посмертно присвоїти звання "Герой України" полеглим та смертельно пораненим цивільним учасникам збройних конфліктів під час мирних акцій протесту в Україні впродовж листопада 2013-го – лютого 2014 року. 21 листопада 2014 року Указом Президента України № 890/2014 звання Героя України присвоєно 99 загиблим учасникам Революції Гідності. Пропозиції щодо переліку нагороджуваних осіб дала громадська організація "Євромайдан SOS".

Указами № 94/2015 від 20 лютого 2015 року та № 56/2016 від 17 лютого 2016 року звання Героя України посмертно присвоєно ще шістьом героям.

Четверо з них – Юрій Дяковський, Юрій Поправка, Володимир Рибак та Дмитро Чернявський – загинули на Донеччині у березні та квітні 2014 року.

27 листопада 2014 року білорус Михайло Жизневський і громадяни Грузії Зураб Хурція та Давид Кіпіані були нагороджені орденом Героїв Небесної Сотні (посмертно).

У 2017 році єдиним Героєм України – іноземцем став громадянин Білорусі Михайло Жизневський (Указ Президента № 158/2017 від 13 червня 2017 року). Щоб ушанувати іноземців, які віддали свої життя за Україну, Верховна Рада України ухвалила Закон "Про внесення зміни до розділу V "Прикінцеві положення Закону України "Про державні нагороди України" щодо присвоєння звання Герой України", який давав змогу присвоювати звання Герой України іноземцям – лицарям ордена Героїв Небесної Сотні (№ 2013-VIII від 13 квітня 2017 року).

До Героїв Небесної Сотні належать люди різних національностей, віросповідання, освіти, віку. Серед них громадяни України, Білорусі та Грузії. Наймолодшому з Героїв, Назарію Войтовичу, було 17 років, найстаршому, Іванові Наконечному, – 82 роки. Зі 107 Героїв Небесної Сотні – три жінки: Антоніна Дворянець, Ольга Бура та Людмила Шеремет.

Смерть першого з Героїв Небесної Сотні, Павла Мазуренка, настала 22 грудня 2013 року внаслідок тілесних ушкоджень, завданих невідомими особами, які були одягнені у форму спецпризначенців. Останній із лав Героїв, Віктор Орленко, помер 3 червня 2015 року через ускладнення після вогнепального поранення, отриманого під час штурму Майдану силовиками 18 лютого 2014 року. Поіменний список Героїв Небесної Сотні із зазначенням дати загибелі та причинами смерті наведено далі.

Орден Героїв Небесної Сотні

1 липня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон щодо заснування державної нагороди "Орден Героїв Небесної Сотні". Указом Президента України "Про орден Героїв Небесної Сотні" № 844/2014 від 3 листопада 2014 року було затверджено Статут і малюнок ордена Героїв Небесної Сотні. Орден установлено для відзначення осіб за громадянську мужність, патріотизм, відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, активну благодійну, гуманістичну, громадську діяльність в Україні, самовіддане служіння українському народу, виявлені під час Революції Гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року), інших подій, пов'язаних із захистом незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України. Орден має форму блакитного хреста, у центрі якого розміщено зображення небесного воїна в обладунках із мечем та щитом. Обладунки та щит стилізовано під саморобне спорядження учасників Революції Гідності. На

звороті хреста розміщено напис "Свобода та Гідність". Автори нагороди – Тарас Возняк і Костянтин Ковалишин.

Орден Героїв Небесної Сотні. Із сайта https://pik.ua/news/url/eskiz_ordena_geroev_nebesnoj_sotni_uzhe_utverdili

На сьогодні орденом Героїв Небесної Сотні посмертно нагороджено чотирьох осіб: білоруса Михайла Жизневського, грузинів Давида Кіпіані та Зураба Хурцію, українця Тараса Більчука.

Премія Європейського товариства Куденгове-Калерґі

18 жовтня 2018 року Небесну Сотню символічно нагороджено Премією Європейського товариства Куденгове-Калерґі. Цією відзнакою, заснованою 1978 року, нагороджують людей, діяльність яких спрямовано на підтримання миру та безпеки через об’єднання держав в Європі та встановлення політичної рівноваги у світі. Серед нагороджених премією – Рональд Рейган, Гельмут Коль, Ангела Меркель. 2018 року вперше в історії премію присудили не одній особі, а 107 загиблим, які під час подій Євромайдану в Києві пожертвували життям, обстоюючи громадянські свободи та європейські цінності в Україні.

Премію (медаль) та два свідоцтва про нагородження – українською й німецькою мовами – вручено Національному музею Революції Гідності як установі, що зберігає пам’ять про Героїв Небесної Сотні та загалом про події листопада 2013 року – лютого 2014 року.

ІСТОРИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Історичний контекст і передумови Революції Гідності

Починаючи з 1991 року в Україні відбувалося фактичне протистояння двох протилежних напрямів цивілізаційного розвитку:

- прагнення інтегруватися в Європу, що мало сприяти демократизації країни й мінімізації економічної та політичної залежності від Кремля;
- повернення країни у сферу впливу Російської Федерації та входження в економічний і політичний союз із нею.

Прагнення Російської Федерації зберігати абсолютний вплив на Україну через численні маніпуляції навколо державної мови, регіональних особливостей, розвитку політики національної пам’яті, а також через фінансування та вербування українських політиків, дії яких контролював Кремль, придушення громадянських прав і свобод стали ключовим чинником, що призвів до найбільших масових протестів у сучасній історії

України – Помаранчевої революції 2004 року та Революції Гідності 2013–2014 років.

Помаранчева революція, поштовхом до якої, окрім зазначеного вище чинника, стали системні порушення виборчого законодавства на користь одного з кандидатів під час виборів президента України у 2004 році, сприяла розвиткові громадянського суспільства в Україні. Події 2004 року засвідчили готовність громадян України обстоювати демократичні свободи й людську гідність та брати на себе відповідальність за власний вибір.

Однак невдовзі внутрішні політичні конфлікти спричинили втрату владними структурами контролю над процесами у державі. Уже за п'ять років після перемоги Помаранчевої революції експерти почали говорити про зневіру людей щодо своєї здатності впливати на суспільно-політичні процеси та розчарування в демократії. У результаті 2010 року на чергових президентських виборах перемогу отримав суперник Віктора Ющенка у 2004 році Віктор Янукович.

Станом на 2013 рік Янукович повністю узурпував владу в Україні. Найважливіші посади в державних структурах – Кабінеті Міністрів, Верховній Раді, Адміністрації Президента, армії, міліції, ГПУ, Конституційному та Верховному судах – обійняли наближені до президента люди, які провадили відверто проросійську політику. Від свавілля влади потерпали громадяни, посилився тиск на державні та приватні структури. Згідно з даними організації "Freedom House" за президентства Віктора Януковича Україна повернулася до категорії "частково вільної" країни, якою вона була до Помаранчевої революції.

Активна частина громадянського суспільства вважала єдиною можливістю змінити ситуацію в державі підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. Це мало би сприяти приведенню норм українського законодавства у відповідність із європейськими вимогами, запровадженню системних реформ, остаточному затвердженню проєвропейського курсу та зменшенню впливу Росії. У 2013 році ідею європейської інтеграції підтримували 42 % громадян України; 31 % громадян виступали за Митний союз із Російською Федерацією.

Рівно через дев'ять років після Помаранчевої революції, 21 листопада 2013 року, Кабінет Міністрів України оприлюднив Розпорядження № 905-р "Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами – членами, з іншої сторони", в якому йшлося про призупинення підготовки підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною й відновлення діалогу з Російською Федерацією щодо співпраці в межах Митного союзу. Ввечері цього ж дня українці вийшли на Майдан, щоб висловити протест проти рішення уряду. Вони сподівалися, що активна

позиція громадян змусить українського президента підтримати проєвропейський курс розвитку країни. Однак 29 листопада Віктор Янукович повідомив офіційних представників ЄС про відмову від підписання зазначеної угоди, посилаючись на те, що Росія вимагає проведення консультацій Україна–Росія–Європа та що остання має компенсувати Україні можливі втрати від погіршення відносин між Україною й РФ.

Незважаючи на це рішення, кілька сотень протестувальників лишилися на майдані Незалежності. 30 листопада близько 04:00 бійці спецпідрозділу МВС "Беркут" напали на активістів і жорстоко побили їх. Дії силовиків спричинили масові протести: 1 грудня у Києві відбувся марш, участь в якому, за різними даними, взяли від 500 тисяч до 1 мільйона осіб. Вимога покарати всіх причетних до побиття мітингарів стала рівнозначною відновленню державного курсу на євроінтеграцію.

Основні етапи Революції Гідності

1. 21–29 листопада 2013 року – безстрокові акції протесту, спричинені рішенням уряду про відмову від підписання Угоди про асоціацію України з ЄС та відомі як Євромайдан.

2. 30 листопада 2013-го – 18 січня 2014 року – "мирне протистояння", розгортання протестних акцій у Києві та регіонах, репресивні дії з боку силових структур. Захоплення протестувальниками адміністративних будівель. Убивства за нез'ясованих обставин прибічників Майдану.

3. 19–29 січня 2014 року – "силове протистояння", спричинене реакцією мітингувальників на ухвалені Верховною Радою України 16 січня закони, які значно обмежували свободи громадян та збільшували права правоохоронних структур. Перші загиблі протестувальники на вулиці Михайла Грушевського. Захоплення адміністративних будівель у регіонах.

4. 30 січня – 17 лютого 2014 року – "силова рівновага з ознаками деескалації", звільнення протестувальниками частини адміністративних будівель у Києві.

5. 18–20 лютого 2014 року – "збройна ескалація", остання хвиля "силового протистояння" з використанням вогнепальної зброї проти мітингарів. Найбільша кількість загиблих серед протестувальників.

Хроніка боротьби

Перші смерті

Найтрагічнішими днями в історії Революції Гідності стали 18–20 лютого 2014 року. За ці три дні загинуло найбільше протестувальників. Однак перші

смерті учасників протестів було зафіксовано задовго до гарячої фази протистояння, і вони пройшли майже непоміченими для більшості українських громадян. Зокрема, першим загиблим Героєм Небесної Сотні став Павло Мазуренко. Він мав кримську прописку, але мешкав і працював у Києві. Із початком протестів відвідував Майдан. 18 грудня 2013 року, коли він повертався додому, до київського житлового масиву Борщагівки, його зупинили люди в чорних одностроях, у бронежилетах і шоломах. Силовики попросили документи, а побачивши кримську прописку, жорстоко побили Павла та втекли. Чоловік зміг самостійно дістатися додому. Пізніше його доправили до Київської міської клінічної лікарні № 12, де 22 грудня 2013 року він помер унаслідок численних забоїв і травми голови.

За нез'ясованих обставин загинув активіст Майдану тернополянин Тарас Слободян. Він зник у грудні 2013 року, а його тіло було знайдено на Сумщині лише 1 березня 2014 року. Експертиза показала, що Тарасові вибухом відірвало руку.

Закони 16 січня, Вогнехреща, перші постріли на Грушевського

16 січня 2014 року коаліція провладної Партії регіонів ухвалила 10 законів, які було спрямовано проти фундаментальних громадянських свобод – свободи виявлення поглядів, свободи мирних зібрань, свободи об'єднань. Вони повністю знімали відповідальність із причетних до жорсткого розгону мітингувальників на Євромайдані та створювали правові підстави для запровадження цензури й переслідування незгодних із діями влади, впроваджували тотальний контроль над населенням. Народ одразу назвав їх "диктаторськими". Ухвалення цих законів, зміст яких відверто суперечив принципам демократії, призвело до радикалізації протестів.

19 січня ввійшло в історію під назвою Вогнехреща. Після чергового віча на майдані Незалежності частина учасників, обурена не тільки "диктаторськими законами", а й відсутністю чіткої програми дій у лідерів опозиції, вирушила до будівлі Верховної Ради. На початку вулиці Михайла Грушевського шлях їм перекрили загони міліції та "Беркуту". Майже одразу виникли сутички. Лінія протистояння пролягла між колонадою стадіону "Динамо" та будівлею Національного художнього музею України. Міліція застосувала світлошумові гранати й інші спецзасоби. З боку протестувальників полетіли петарди та "коктейлі Молотова". Два міліцейські автобуси, які перекривали шлях колоні, було спалено. Щоб стримати спроби наступу силовиків, протестувальники спорудили з підпалених шин вогняну барикаду, яка утворила щільну димову завісу.

Цього дня міліція почала застосовувати помпові рушниці та водомети всупереч закону, який забороняє використання цих спецзасобів за температури нижчої від 0°C. Свої дії силовики пояснили потребою загасити

автівки, які раніше підпалили демонстранти. Однак під крижану воду потрапляли й мітингувальники. Серед них зокрема були волинянин Олександр Бадера та мешканець Івано-Франківської області Богдан Калиняк. Обидва через погане самопочуття повернулися додому. За дев'ять днів, 28 січня 2014 року, вони померли. Олександр Бадера, окрім застуди, мав отруєння нервово-паралітичним газом, а 22 січня був травмований під час сутичок із силовиками. Двобічне запалення легень, яке сталося не лише через потрапляння під крижану воду, а й, імовірно, через отруєння речовинами сльозогінної та подразнювальної дії (газом), спричинило смерть Богдана Калиняка.

Рівно за місяць, 19 лютого 2014 року, від отруєння газом, яке спричинило спалах важкої форми пневмонії, у Київській міській клінічній лікарні № 17 помер 24-річний активіст Майдану Максим Горошишин.

21 січня, за інформацією медслужби Майдану, протягом доби потерпіли 1400 активістів, які мали вогнепальні й осколкові поранення.

Дії силовиків посилили революційні настрої активістів. Навіть ті, хто не асоціював себе з радикальними рухами, вважали, що треба переходити від оборони до наступу. Боротьба вийшла на новий етап, кульмінацією якого стали події **22 січня 2014 року.**

Саме в річницю проголошення незалежності Української Народної Республіки та День Соборності серед протестувальників з'явилися перші загиблі від вогнепальних поранень. Неподалік від колонади стадіону "Динамо" у проміжку між 05:30 і 05:40 вогнепальні поранення в шию, голову та груди отримав 20-річний вірменин із Дніпропетровщини Сергій Нігоян. Мобільна бригада медичної служби перенесла активіста до медичного пункту, розташованого у вестибюлі будівлі Національної академії наук України на вулиці Михайла Грушевського, 4, та надала першу медичну допомогу. Однак уже за пів години медики констатували смерть. Згодом до того ж медпункту було доставлено тіло ще одного загиблого – білоруса Михайла Жизневського, який отримав смертельне поранення у грудну клітку в проміжку між 08:30 і 09:00 під час чергового штурму силовиків.

Смертельне вогнепальне поранення орієнтовно о 13:45–14:00 отримав Роман Сеник зі Львівщини. У нього було травмовано плече, легені та ребро. активіст утратив понад 3,5 літра крові. Дорогою до лікарні в Романа тричі зупинялося серце. Лікарі боролися за його життя: зробили три операції, ампутували руку, а близько трьох сотень киян здали для нього кров. Однак урятувати життя Романові не вдалося: він помер 25 січня 2014 року між 10:00 та 11:00 у Київській міській клінічній лікарні № 17.

Тіло ще одного учасника протестів, львів'янина Юрія Вербицького, якого викрали напередодні в Києві з Олександрівської клінічної лікарні разом із

відомим київським громадським активістом Ігорем Луценком, було знайдено у бориспільській лісосмузі поблизу села Гнідин Київської області. 21 січня 2022 року слідчі Державного бюро розслідувань оголосили, що смерть активіста настала не пізніш від 24:00 21 січня 2014 року.

Через смерті людей опозиційні політики закликали українців з усіх областей прибути до Києва, а також заявили, що загибель мітингувальників – на особистій відповідальності та совісті міністра внутрішніх справ Віталія Захарченка.

На засіданні Штабу національного спротиву ухвалили рішення про активізацію Майданів у регіонах. Як наслідок, в областях України почалося захоплення будівель обласних державних адміністрацій. Станом на кінець дня 24 січня було захоплено 8 облдержадміністрацій (разом із захопленою ще 1 грудня 2013 року Київською міською державною адміністрацією): Івано-Франківську, Чернівецьку, Тернопільську, Рівненську, Львівську, Хмельницьку ОДА, Житомирську МДА. У Луцьку й Ужгороді активісти оточили будівлі адміністрацій. А в Черкасах силовикам удалося відбити в мітингувальників приміщення раніше захопленої адміністрації.

Карта України з позначенням міст, в яких було захоплено чи оточено активістами будівлі державних адміністрацій, станом на 24 січня 2014 року. Із сайта ТСН: https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-24-sichnya-2014-roku-331206.html

Майдан. Лютий 2014 року

Відставка уряду Миколи Азарова, прийнята президентом Віктором Януковичем 28 січня, та скасування цього ж самого дня більшої частини "диктаторських законів", а також проголошення амністії для мирних учасників протестів створили передумови до деескалації напруженої ситуації в країні. Однак український парламент зволікав із внесенням змін до Основного закону, які передбачали повернення до парламентсько-президентської моделі державного управління, закріпленої в Конституції 2004 року.

6 лютого відбулася попереджувальна хода активістів Майдану до Верховної Ради України з вимогами не переривати роботу парламенту до врегулювання політичної кризи в державі, а також розглянути проєкт змін у Конституції. Таку ж акцію було заплановано Штабом національного спротиву й на 18 лютого, коли депутати ВРУ мали розглянути відповідний законопроєкт.

18 лютого тисячі активістів та учасники Самооборони Майдану розпочали ходу з майдану Незалежності до будівлі Верховної Ради, вимагаючи від парламентарів розглянути законопроєкт щодо зміни Конституції.

Будівлю Верховної Ради, Маріїнський парк, вулиці навколо урядового кварталу було перекрито внутрішніми військами, у тому числі бійцями "Беркуту", а на Парковій алеї та поблизу площі Конституції зібралися прибічники Антимайдану й тітушки.

Об 11:00 між мітингувальниками та бійцями внутрішніх військ почалися сутички. Судячи з перебігу подій, спецпризначенці були до них готові: у місцях можливого силового протистояння зосереджувалися значні їхні сили. Цілком імовірно, що самі працівники органів внутрішніх справ зумисне провокували сутички. До того ж для протидії протестувальникам силовики активно залучали тітушок, підтримуючи відверто протиправні дії членів неформальних угруповань. Як з'ясувалося згодом, тітушкам роздали зі складів МВС, за оприлюдненими УНІАН даними Генпрокуратури, понад 400 автоматів і 90 тисяч набоїв. Силовики застосували світлошумові гранати (за деякими даними, з прикріпленими залізними деталями для збільшення руйнівної сили), травматичну та стрілецьку зброю. Учасники протестів і журналісти повідомляли про стрільців із рушницями, яких помічали на дахах будівель та на вулицях урядового кварталу.

Події на вулиці Липській

Близько полудня внаслідок потрапляння у будівлю "коктейлю Молотова" сталася пожежа в центральному офісі Партії регіонів на вулиці Липській. О 12:11 опозиційний депутат Леся Оробець повідомила, що мітингувальники зайняли та почали гасити перший поверх офісу ПР, а також підвал. Із будинку намагалися винести документи, частину яких складали для дальшого вивчення. Однак за 10 хвилин із боку вулиці Пилипа Орлика на майданівців почали наступати бійці "Беркуту". За ними йшли тітушки. Силовики наздоганяли та захоплювали людей, відтісняючи їх на вулицю Інститутську.
Через пожежу загинув працівник партійного офісу програміст Володимир Захаров.

Події у Кріпосному провулку

О 14:00 зафіксовано сутички між Самообороною Майдану та "Беркутом" у Кріпосному провулку, через який проходили можливі шляхи відступу маніфестантів. Приблизно в цей час тут було вбито Володимира Кіщука, підприємця з міста Димера Київської області (57 років), бійця Двадцять першої сотні Самооборони Майдану киянина Сергія Шаповала (44 роки) та

підприємця з міста Кременчука, прапороносця Дев'ятої сотні Самооборони Майдану Ігоря Сердюка (44 роки).

О 14:30 на розі Кріпосного провулку та вулиці Інститутської трагічно загинув Сергій Дідич (44 роки), сотник Самооборони, голова осередку партії "Свобода" одного з районів Івано-Франківщини. Він вирвався з рук беркутівців і потрапив під колеса машини. За кермом був інший протестувальник Леонід Бібик, який захопив міліцейську вантажівку біля Маріїнського парку.

Події у Маріїнському парку та на вулиці Михайла Грушевського

У Маріїнському парку відбувалися сутички між учасниками Самооборони Майдану та бійцями внутрішніх військ і тітушками. Орієнтовно о 14:15 забито до смерті десятника Третьої сотні Самооборони 49-річного Андрія Корчака, будівельника зі Львівщини. Боєць П'ятнадцятої сотні Самооборони Майдану, охоронець із Хмельницького Артем Мазур (26 років) отримав тяжкі рани, від яких помер у лікарні 3 березня 2014 року. Так само через травми, одержані цього дня, 5 березня в лікарні обірвалося життя Василя Шеремета з Івано-Франківської області (64 роки).

Під час сутичок із силовиками біля будівлі Верховної Ради України отримав отруєння, спричинене речовинами сльозогінної й подразнювальної дії, та опіки верхніх дихальних шляхів боєць Афганської сотні Самооборони Майдану Петро Гаджа. Він помер у власному помешканні від хімічних опіків бронхів та легенів 22 березня 2014 року.

Події на вулиці Інститутській

Орієнтовно о 16:00 "Беркут" атакував мітингувальників, відтісняючи їх по вулиці Інститутській у бік майдану Незалежності. Під час цих подій смертельні травми отримав офіцер військово-морського флоту у відставці, киянин Іван Наконечний (82 роки). Через три тижні, 7 березня 2014 року, він помер у лікарні від черепно-мозкової травми.

Від такої ж самої травми 11 квітня 2014 року помер у лікарні інший учасник ходи – 72-річний киянин Анатолій Нечипоренко, охоронець гаражного кооперативу.

О 16:03 СБУ та МВС висунули опозиції ультиматум – припинити протистояння та звільнити Майдан до 18:00.

Голова КМДА Володимир Макеєнко ухвалив рішення про припинення роботи київського метрополітену.

О 16:20 війська "Беркуту" захопили верхню барикаду на вулиці Інститутській біля верхнього виходу зі станції метро "Хрещатик". Рятуючись від

беркутівців, люди потрапили у тисняву через надто вузький прохід барикади. Дехто зі спецпризначенців жорстоко бив протестувальників кийками, інші, навпаки, намагалися захистити беззбройних людей від озвірілих товаришів по службі.

Опісля на барикаді було знайдено тіла інженера-енергетика з міста Броварів Київської області Антоніни Дворянець (61 рік) та підприємця Зураба Хурції з Грузії (53 роки). Обоє померли від гострої серцевої недостатності, ймовірно, спричиненої тиснявою, побиттям і стресом.

Правдоподібно, що під час цих подій у житомирянина Якова Зайка (73 роки), депутата Верховної Ради України І скликання, стався інфаркт. Чоловік іще встиг спуститися в метро й помер у районі станції "Театральна".

О 16:30 військовослужбовці внутрішніх військ оточили підходи до Українського дому на Європейській площі у Києві, а трохи більш ніж за пів години зайняли його, плануючи звідти почати наступ на Майдан.

О 16:37 "Беркут" захопив майданчик біля входу до Міжнародного центру культури і мистецтв Федерації профспілок України ("Жовтневого палацу") на вулиці Інститутській, а пізніше – верхні тераси торгового центру "Глобус".

О 17:20 надійшла інформація про вбитих поміж силовиків.

Події на вулиці Інститутській із 15:39 до 17:26 реконструйовано активістами "Jus Talionis Reconstruction Lab".

Події на майдані Незалежності

Близько 20:00 міліція через гучномовці оголосила про початок "зачистки" Майдану та закликала жінок і дітей залишити площу. Бійці МВС за підтримки двох бронетранспортерів почали наступ з Європейської площі та від Жовтневого палацу вулицею Інститутською. Протестувальники, яких, за різними даними, перебувало на Майдані від 15 до 20 тисяч осіб, намагалися стримувати атаки.

У проміжку від 19:30 до 20:30 смертельні кульові поранення одержали підприємець і художник зі Жмеринки Валерій Брезденюк (50 років), активіст ІТ-спільноти Майдану Сергій Бондарев із Донецької області (32 роки), волонтер Медичної служби Майдану, уродженець Чернігівщини Василь Прохорський – колишній міліціонер, електрик торговельного обладнання (33 роки), студент Київського національного університету будівництва і архітектури, киянин Олександр Плеханов (22 роки), який помер через кілька годин у Київській міській клінічній лікарні № 17.

Під час бою за барикаду біля Будинку Федерації профспілок України у проміжку між 21-ю та 22-ю годинами від вибуху гранати отримав поранення учасник Самооборони Майдану, ройовий Тридцять п’ятої сотні "Волинська

Січ" Олександр Капінос, фермер із Тернопільщини (29 років). Він помер у лікарні 19 лютого після чотиригодинної операції.

Одним із тих, хто захищав барикаду біля Будинку Федерації профспілок України, був член сотні "Волинська Січ" Іван Городнюк, який напередодні отримав травми у сутичках із силовиками та потрапив під водомет. Стан майданівця швидко погіршився, він повернувся додому 19 лютого, однак того ж дня помер через ускладнення.

Від поранень, спричинених вибухом гранати, 25 лютого в лікарні помер мешканець Київської області активіст Майдану Ігор Бачинський (30 років).

Кульове поранення між 21:20 та 22:00 одержав інженер-автомеханік із Полтавщини Андрій Черненко (35 років), який помер того ж дня в Київській міській клінічній лікарні № 17.

Близько 22:00 мітингувальникам удалося відбити атаку силовиків із боку Європейської площі. БТР правоохоронців, який штурмував барикаду біля Будинку Федерації профспілок України, було спалено. Відео з охопленою полум'ям машиною швидко поширилося у новинах і соцмережах.

На Майдані було багато поранених, поміж яких ветеран війни в Афганістані, київський залізничник Віктор Орленко (52 роки), уродженець Чернігівщини. Після важких травм він тривалий час лікувався, однак помер у Києві 3 червня 2015 року.

Приблизно о 22:30 від вогнепальних поранень на барикаді біля Будинку Федерації профспілок України загинув киянин Володимир Кульчицький (64 роки).

Близько 23-ї години смертельно поранили ветерана військово-морського флоту, майстра спорту киянина Віктора Швеця (58 років) та інженера-будівельника родом зі Львова Володимира Бойківа (59 років).

За тиждень у морзі виявили тіло Віктора Прохорчука з Житомирщини (35 років). Він брав участь у "мирному наступі", але ввечері того самого дня зник. Тіло чоловіка з перерізаним горлом знайшли в одному з дворів поблизу Хрещатика. За даними Генпрокуратури, Прохорчук отримав смертельні поранення у проміжку між 00:00 і 00:20 19 лютого.

Можна переглянути події на майдані Незалежності із *17:26 до 19:39 та з 19:39 до 22:00,* реконструйовані активістами "Jus Talionis Reconstruction Lab":

Карта середмістя Києва з розстановкою сил станом на 23:00 18 лютого 2014 року. Рожевим кольором позначено територію Майдану; блакитним – розташування силовиків. Чорним – вогняні барикади та намети. Автор карти Дмитро Вортман. Із колекції НМРГ

Поза Майданом

На Трухановому острові в Києві знайшли тіло активіста з Донеччини Володимира Наумова (43 роки), якого в ніч проти 18 лютого затримали беркутівці – через пов'язану на шиї жовту хустину Самооборони Майдану.

Ближче до півночі, коли бійці внутрішніх військ і загонів спецпризначення чергового разу намагалися захопити майдан Незалежності, на розі вулиць Великої Житомирської та Володимирської з'явилося угруповання тітушок.

Саме на цьому місці отримав смертельне поранення з вогнепальної зброї майстер декоративного садівництва Віталій Васільцов із Хмельницької області (36 років). Він із побратимами намагався відтіснити групу тітушок від підступів до Майдану з боку Михайлівської площі, щоб протестувальники могли безперешкодно дістатися до медпунктів, облаштованих у головному храмі Михайлівського Золотоверхого собору та у трапезній церкві Івана Богослова.

Так само на розі Великої Житомирської та Володимирської у ніч на 19 лютого отримав смертельні травми журналіст видання "Вести" В'ячеслав Веремій. Він намагався сфотографувати тітушок, перебуваючи в таксі. Журналіста витягли з автівки, почали бити палицями, а потім вистрілили у груди. Від завданих травм В'ячеслав помер під ранок 19 лютого.

Загалом у результаті сутичок 18 лютого загинули та отримали смертельні поранення 29 осіб, іще близько 500 протестувальників було поранено. Пресслужба Міністерства охорони здоров'я заявила, що того дня до лікарень звернулися приблизно 200 осіб.

19 лютого

Події на майдані Незалежності

Напередодні близько 22:00 кілька інтернет-видань, зокрема "LB" та "Тиждень", повідомили про пожежу в Будинку Федерації профспілок України, яка сталася внаслідок спроби захоплення будівлі силовиками. Тут розміщувалися Штаб національного спротиву, харчові, побутові й медичні склади, координаційний та інформаційний центри, кухні й медпункт. О першій ночі з охопленої вогнем споруди почалася евакуація поранених. Проте врятувати вдалося не всіх: після ліквідації пожежі на згарищі виявили тіла двох майданівців – Володимира Топія зі Львівщини (58 років) та Олександра Клітинського з Хмельницької області (25 років).

Іще один з евакуйованих, Юрій Пасхалін із Черкаської області (30 років), який у проміжку між 00:00 та 01:00 одержав вогнепальне поранення та якого спочатку доправили до медпункту в Будинку Федерації профспілок України, помер у лікарні майже одразу після прибуття.

Оборона Майдану тривала всю ніч. У цей період вогнепальне поранення голови отримав волинянин Юрій Сидорчук (53 роки), який останні роки мешкав у Києві. Непритомним його відвезли до лікарні. Він помер 28 червня 2014 року, так і не вийшовши з коми.

О 00:45 отримав несумісні з життям травми член молодіжної дефлімпійської збірної України з боротьби киянин Дмитро Максимов (19 років).

О третій ночі барикаду на Хрещатику було зруйновано, а від Будинку Федерації профспілок до монумента Незалежності простягалася вогняна барикада.

До ранку вигоріла частина наметового містечка на проїжджій частині Хрещатика біля Будинку Федерації профспілок та біля монумента Незалежності. Силовикам удалося витіснити мітингувальників із частини майдану Незалежності. Рано-вранці з підтримкою прибуло кілька автобусів активістів переважно із західноукраїнських областей, що дало змогу стримати наступ силовиків.

Того ж дня голова СБУ Олександр Якименко оголосив про початок "антитерористичної операції", звинувативши учасників протестів у вандалізмі, мародерстві, вбивствах, захопленні держустанов та застосуванні зброї.

Заяву Якименка засудили не лише лідери демократичного світу та опозиційні політики, а й деякі соратники Віктора Януковича. Ближче до вечора інформацію про початок антитерористичної операції, оприлюднену на сайті СБУ, видалили. Про плани СБУ провести так звані антитерористичні операції "Бумеранг" і "Хвиля" повідомив також народний депутат, перший заступник голови Комітету ВРУ з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, генерал міліції Геннадій Москаль. Через кілька днів він оприлюднив низку відповідних документів, а у квітні 2014 року наявність планів операції було підтверджено СБУ [1].

Увечері того дня почалися переговори лідерів опозиції з Віктором Януковичем, після яких оголосили про перемир'я. Арсеній Яценюк заявив, що штурм і "зачистка" Майдану, заплановані владою на найближчу ніч, не відбудуться. Упродовж дня та наступної ночі активні дії у Києві не велися.

План операції "Бумеранг". Із матеріалів, оприлюднених Геннадієм Москалем на сайті moskal.in.ua

Поза Майданом

Біля управління СБУ у місті Хмельницькому 19 лютого смертельні поранення отримали учасники місцевого Майдану Людмила Шеремет (71 рік) та Дмитро Пагор (21 рік), а на блокпості на трасі Одеса–Київ загинув Віктор Чернець (36 років), якого збила автівка з тітушками чи силовиками, що на великій швидкості рухалася у напрямку Києва.

20 лютого. Розстріли на Інститутській

Уранці на майдані Незалежності розпочався черговий етап протистояння між протестувальниками та силовиками. Того дня на Майдан прибуло нове підкріплення активістів переважно із західних областей України.

Близько 7-ї ранку з боку "Беркуту" в мітингарів кинули пляшку із займистою сумішшю, водночас, за словами очевидців та учасників тих подій – Андрія Парубія, Арсена Авакова, Андрія Шевченка, надійшла інформація, що з боку консерваторії, точніше Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, пролунали постріли у бік силовиків. Після 08:00 зі сцени Майдану оголосили, що правоохоронці полишають будівлю Міжнародного центру культури і мистецтв Федерації профспілок України ("Жовтневого палацу"). О 08:53 вони почали відступати й із позицій біля монумента Незалежності. Помітивши це, о 08:55 протестувальники рушили вгору вулицею Інститутською, намагаючись відновити контроль над територією, яку вони залишили 18 лютого. Перша хвиля наступу тривала з 08:55 до 09:08. У цей час смертельних поранень зазнали майданівці Олександр Балюк із Житомирської області (39 років), уродженець Грузії, активіст рівненської

сотні ВО “Свобода” Георгій Арутюнян, який останні роки жив у місті Рівному (50 років), Богдан Вайда зі Львівщини (48 років), боєць Четвертої (Козацької) сотні Самооборони Майдану Максим Шимко з Вінниці (33 роки). О 09:08 отримали смертельні вогнепальні поранення Богдан Сольчаник зі Львівської області (28 років) та Андрій Саєнко з Черкащини (51 рік). Після загибелі побратимів частина протестувальників відступила, але невдовзі майданівці відновили спробу дістатися "Жовтневого палацу" та піднятися вище по Інститутській.

О 09:10 та 09:11 на схилах та біля сходів довкола Міжнародного центру культури і мистецтв Федерації профспілок України смертельно поранено Віталія Коцюбу зі Львівської області (31 рік), Олексія Братушку з міста Суми (38 років), Богдана Ільківа зі Львівської області (51 рік).

У часовому проміжку з 09:16 до 09:21 смертельних вогнепальних поранень зазнали Ігор Пехенько з міста Вишгорода на Київщині (43 роки), член Тридцять п’ятої сотні Самооборони Майдану волинянин Василь Мойсей (21 рік), Василь Аксенин із міста Чернівців (52 роки), Іван Тарасюк із Волині (21 рік), Ігор Дмитрів з Івано-Франківської області (30 років).

О 09:22 куля поцілила будівельника зі Львова, бійця Восьмої сотні Самооборони Майдану Андрія Дигдаловича (40 років), який намагався допомогти смертельно пораненому Ігореві Дмитріву.

Із 09:22 до 09:29 загинули 11 майданівців: Назарій Войтович (Тернопільська область, 17 років), Іван Бльок (Львівська область, 40 років), Сергій Байдовський (Волинська область, 23 роки), Андрій Мовчан (м. Київ, 34 роки), Сергій Кемський (м. Керч, АР Крим, 32 роки), Микола Дзявульський (Хмельницька область, 55 років), Валерій Опанасюк (Рівненська область, 42 роки), Анатолій Корнєєв (Хмельницька область, 53 роки), Сергій Бондарчук (Хмельницька область, 52 роки), Ігор Костенко (Тернопільська область, 23 роки), Олександр Щербанюк (м. Чернівці, 46 років).

20 майданівців загинули й один отримав смертельне поранення у проміжку від 09:41 до 11:43. Це активісти 35-ї сотні Самооборони Майдану Едуард Гриневич (Волинська область, 28 років) та Олександр Храпаченко (м. Рівне, 26 років), Олег Ушневич (Львівська область, 31 рік), Анатолій Жаловага (Львівська область, 33 роки), активісти Першої сотні Самооборони Майдану, які називали свою сотню "Львівська брама", Володимир Жеребний (Львівська область, 28 років) і Роман Точин (Львівська область, 43 роки), Роман Варениця (Львівська область, 35 років), Юрій Паращук (м. Харків, 47 років), Ігор Ткачук (Івано-Франківська область, 38 років), Владислав Зубенко (м. Харків, 22 роки), активісти групи майданівців "Паровоз "Анархія" Іван Пантелєєв (Донецька область, 32 роки) та Володимир Чаплінський (Київська область, 44 роки), Устим Голоднюк (Тернопільська область, 19 років), Роман Гурик (Івано-Франківська область, 19 років), Євген Котляр (м. Харків, 33 роки), Микола-Олег Паньків (Львівська

область, 39 років), Олександр Царьок (Київська область, 55 років), Йосип Шілінг (Львівська область, 61 рік), Віктор Чміленко (Кіровоградська область, 52 роки), Леонід Полянський (Вінницька область, 38 років), Віталій Смоленський (Черкаська область, 29 років).

Після ранкових подій стрілянина на певний час припинилася. Однак о 16:45 куля влучила в киянина Володимира Мельнічука (39 років), який стояв біля входу в "Жовтневий палац". Він став останнім загиблим того дня, але не останнім у списку Героїв Небесної Сотні.

Після полудня більшість підрозділів, які контролювали урядовий квартал, залишили середмістя Києва.

Загалом 20 лютого загинули та отримали смертельні поранення 48 мирних протестувальників і четверо працівників органів внутрішніх справ.

Масові розстріли беззбройних людей на Майдані стали переломним моментом у перебігу Революції Гідності та привели до стрімкого падіння режиму Януковича. О 22:30 Верховна Рада України ухвалила постанову про засудження насильства в країні й заборонила проведення антитерористичної операції з використанням будь-яких різновидів зброї та спеціальних засобів проти громадян України.

Карта середмістя Києва з розстановкою сил станом на 18:00 20 лютого 2014 року. Рожевим кольором позначено територію Майдану, блакитним – розташування силовиків. Автор карти Дмитро Вортман. Із колекції НМРГ

Окрім названих активістів, упродовж січня–квітня 2014 року за різних обставин, подеколи до кінця не з'ясованих, загинули ще кілька учасників Майдану, які поповнили лави Героїв Небесної Сотні. Серед них зокрема Віктор Хомяк (Волинська область, 55 років), учасник Революції Гідності – його тіло зі слідами катувань знайдено 27 січня повішеним на каркасі металевої ялинки ("йолки"), що стояла на майдані Незалежності; Сергій Синенко (м. Запоріжжя, 35 років), учасник Автомайдану в Запоріжжі та Дніпропетровську (нинішньому Дніпрі), – живцем спалений у власному автомобілі 13 лютого 2014 року на кордоні Запорізької та Дніпропетровської областей; Андрій Цепун (м. Київ, 35 років) – разом з іншими активістами 20 лютого блокував в'їзд до столиці, а пізно ввечері був жорстоко побитий та помер унаслідок черепно-мозкової травми; Олександр Подригун (Хмельницька область, 42 роки), учасник Революції Гідності – 21 лютого на вулиці Лісовій в одному з житлових масивів Києва його було знайдено з важкими травмами голови, що стали причиною його смерті 23 лютого; волонтерка Ольга Бура (Львівська область, 27 років) – померла 10 березня через рану, отриману на Майдані; Давид Кіпіані (Грузія, 33 роки), учасник подій 20 лютого – помер у ніч на 21 лютого через серцевий напад поблизу барикади біля ЦУМу на Хрещатику; Михайло Костишин (Івано-Франківська область, 42 роки) – помер 26 лютого від травм, отриманих у січні під час сутичок із силовиками на вулиці Михайла Грушевського; Андрій Позняк (Київська область, 25 років), учасник Революції Гідності – зі смертельним вогнепальним пораненням у голову знайдений у центрі Києва 3 березня 2014 року; журналіст Василь Сергієнко (Черкаська область, 57 років), який неодноразово приїздив на київський Майдан, – закатований у Виграївському лісі неподалік Корсунь-Шевченківського 4 квітня 2014 року.

21 лютого

Верховна Рада України ухвалила Закони "Про відновлення дії окремих положень Конституції України" та "Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України".

У другій половині дня на Майдані розпочалося прощання із загиблими 18–20 лютого. Після відспівування загиблих проводжали в останню путь вигуками "Герой!", "Герої не вмирають!" та піснею "Пливе кача по Тисині".

Пізно ввечері стало відомо, що Віктор Янукович із довіреним колом охорони о 22:40 вилетів у Харків, але в засобах масової інформації ці факти було оприлюднено лише наступного дня.

22 лютого

Верховна Рада України 328 голосами підтримала постанову "Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень". Відповідно до постанови Віктор Янукович оголошувався таким, що у неконституційний спосіб самоусунувся від виконання своїх конституційних обов'язків президента України. Згідно з пунктом 7 частини першої статті 85 Конституції України позачергові вибори президента України призначили на 25 травня 2014 року. Того ж дня виконувачем обов'язків Президента та головою Верховної Ради став Олександр Турчинов.

Однак боротьбу за Україну не було завершено. У лютому Росія окупувала АР Крим та почала гібридну війну на сході України.

Після Революції Гідності

Перемога Майдану була неприйнятною для керівництва Російської Федерації. Росія окупувала Крим і частину Донецької та Луганської областей, інспірувала сепаратистські рухи у східних регіонах України. Після подій у Києві список Героїв Небесної Сотні продовжував поповнюватися майданівцями, які загинули на Донбасі, адже з початком збройної агресії з боку Росії багато членів Самооборони Майдану вирушили на схід України, а дехто з активістів брав участь у заходах на підтримку територіальної цілісності держави. Зокрема, **13 березня 2014 року** в Донецьку відбувся мітинг "За єдину Україну". Одним з охоронців маніфестантів був 22-річний громадський активіст із Донеччини, член ВО "Свобода" Дмитро Чернявський. Після завершення мітингу група озброєних проросійських бойовиків напала на учасників акції. Захищаючи мирних протестувальників, Дмитро отримав ножове поранення у живіт, яке виявилося смертельним.

У квітні від рук проросійських бойовиків на Донеччині загинули ще троє учасників Революції Гідності. Серед них – депутат Горлівської міської ради Володимир Рибак, який очолив місцевий рух опору. **17 квітня** він намагався зняти прапор так званої ДНР із будівлі Горлівської міськради та встановити державний прапор України, а під вечір того самого його викрали невідомі особи.

Того ж дня неподалік Слов'янська бойовики взяли у полон активістів "Правого сектору" Юрія Дяковського та Юрія Поправку, які разом зі ще трьома товаришами вирушили з Києва для вивчення обстановки у місті. За кілька днів тіла Юрія Поправки та Володимира Рибака зі слідами катувань виявили у річці Казенний Торець біля селища Райгородок Слов'янського району Донецької області. А 28 квітня там знайшли тіло Юрія Дяковського.

Спогади учасників Революції Гідності

Оксана Білозерська: "18 лютого 2014 року зранку колона з Майдану прийшла в Маріїнський парк. На чолі колони йшли політики – точно пам'ятаю, що був Олег Тягнибок. Я бігла з фотоапаратом попереду і потрапила до парку в числі перших. Майже одразу залізла на високе дерево, за мною туди заліз громадський активіст, колишній військовий пан Олександр Ушинський. Він хотів прив'язати високо на дереві український прапор, прив'язав його і залишився – вочевидь, підстрахувати мене.

Що будуть сутички з "Беркутом", у принципі, було зрозуміло, бо протести вдруге (як перед 19 січня) зайшли у глухий кут, і похід до Верховної Ради, явна спроба з нього вибратися, передбачувано мав закінчитися новим побоїщем. Але масштабів його я, звичайно, не могла собі уявити.

Силовиків і мітингувальників розділяв паркан із металевих секцій. Попереду повстанців стояла котрась із сотень, всі в одностроях і металевих касках. Силовики (вочевидь, вевешники) були у чорній формі, в екіпіровці, зі щитами, у три ряди. За ними на певній відстані стояли тітушки, теж непогано екіпіровані, дехто в одностроях, дехто в касках. Дуже скоро "прогалина" між вевешниками і тітушками заповнилась "беркутами". Повстанців було багато, але фізично здатних битися (молодих підготовлених чоловіків) було явно менше, ніж їхніх противників, і я ще якийсь час думала, що на атаку вони не наважаться.

Наважились. Першим в атаку пішов лівий фланг, за ним напіддав центр, "беркути" відступили ближче до ВР і почали відстрілюватися гумовими кулями. У поліцію летіли "коктейлі Молотова", ті кидали у повстанців гранати. Тітушня, використовуючи замість щитів дверцята від вуличних біотуалетів, жбурлялася камінням.

Я встигла побачити "беркута", що цілиться у мене, і сховалася за стовбур, куля влучила у дерево. А якби влучив у мене, – гарантоване падіння з дерева і зламаний, враховуючи висоту, хребет. Нагадаю, що ніякої зброї при мені не було, були в одній руці фотоапарат, в іншій – відеокамера, також на мені були помаранчевий жилет і шолом з написом "Преса"…

Далі я знімала на Інститутській. У мене була дуже вигідна позиція – у ніші, звідки можна було знімати одночасно обидві сторони – і силовиків, і повстанців. Туди не залітали каміння і кулі, але періодично забігали "беркути", коли їм вдавалося відтіснити майданівців і захопити нову територію. За деякий час поліцію відганяли на "старі рубежі", і ця ситуація повторювалася кілька разів. Один із "беркутів" забіг у нішу, вдарив мене кийком по ребрах і зірвав із шиї журналістський бейджик.

Було багато вибухів, газу, каміння.

В якийсь момент поруч зі мною в ніші опинилася літня жінка. Вона затулялася металевим щитом, підібраним десь на полі бою. Була дуже злякана. Я сказала їй віддати щит котромусь із хлопців, йому він потрібніший, а її за цей щит "беркути" просто вб'ють. Вона не одразу зрозуміла, що я їй кажу, але зрештою послухалась.

Ще за кілька хвилин двоє "беркутів" затягли до ніші попід руки щуплявого чоловіка років п'ятдесяти з пробитою головою. Це був не майданівець, а випадковий перехожий, якому від цих "беркутів" дісталося. Зрозумівши свою помилку, вони затягли дядька у нішу й наказали не висовуватись, щоб йому не дісталося ще гірше, і побігли далі. Бабуся забідкалась, дістала шматок якоїсь білої тканини і почала витирати йому кров…

Бій тривав, "беркути" забарикадувалися поставленими на попа автомобілями і стріляли з-за цих укриттів, а повстанці кидали димові шашки – робили стрілкам задимлення. В якийсь момент "беркути" почали стріляти не гумовими, а металевими кулями 12-го калібру. Я побачила, як одна така куля з металевим звуком відрикошетила від чогось і впала на асфальт між мною та "беркутами". Я на той момент уже надихалась газом по саме нехочу і не дуже добре тямила, що відбувається. Побачивши кулю, вирішила, що це доказ і я маю обов'язково його забрати. Тож вистрибнула з відносно безпечної ніші і, пригинаючись, зиґзаґами побігла до тієї кулі. "Беркути" не стріляли, вочевидь їм було цікаво дивитись, що я роблю, а може, думали, що просто хочу звідти втекти. Я підбігла до кулі, схопила її і притьмом кинулась назад в укриття. Ті почали стріляти, але зреагували запізно, я встигла сховатись. І тут таки до мене дійшло, що я сама загнала себе у пастку – втекти не можу, бо стрілятимуть, а якщо не втечу, вони, коли вчергове прорвуться сюди, просто заб'ють мене ногами.

І тут стало мені страшно. Із цього приводу я просто принишкла і нічого не робила. А потім бачу – з боку повстанців мені махає рукою незнайомий чоловік у помаранчевому журналістському жилеті. Не махає, а відчайдушно жестикулює, показуючи, щоб я втікала звідти до повстанців. Вочевидь він усе бачив. Він показує мені: "Втікай!", – а я руками показую: "Ні, боюся, будуть стріляти". І от він після кількох спроб мене вмовити плюнув і сам пішов по мене. Підняв руки і повільно вийшов на відкрите. "Беркути" не стріляли, дивилися. Коли він уже трохи пройшов, мені стало соромно, що незнайома людина ризикує заради мене, і я щодуху кинулася до нього, і він схопив мене і затяг до повстанців. "Беркути" стріляли, чи влучили у нього, – не пам'ятаю, один раз влучили у мене, але це могло бути і на кілька секунд – чи хвилин – пізніше… Я погано пам'ятаю, бо далі одразу пішов беркутівський прорив, вони буквально розкидали людей і захопили разом усю видиму мені частину вулиці. Пам'ятаю, що стояла впритул до стіни, буквально влипнувши у неї, і бачила, як літали кийки.

А далі вони відходили – спини, спини у бронежилетах з написами "Міліція", – а за ними лишалися лежати поранені і вбиті. І я пішла по затягнутій світлим димом вулиці у бік Верховної Ради, мене хитало, йшла повільно і все навкруги бачила якось сповільнено. Бачила, як до поранених бігли медики, пораненим "беркутам" теж надавали допомогу. "Беркути" поводилися по-різному. Дехто силою забирав поранених у медиків, кидав їх на землю і стрибав на них. Дехто, коли медики забирали в них затриманих поранених, робили вигляд, ніби не помічають цього.

А далі я побачила три мертві тіла – якось по неприродних позах одразу зрозуміла, що вони мертві, – і біля них був той журналіст, що мене врятував, він їх знімав. І це побачили силовики у чорній формі – не "беркути", вевешники. Вони розбили журналісту фотоапарат і сильно побили. У тому числі вдарили чимось в обличчя – у нього в ділянці вилиці утворилася глибока вм'ятина. Він стояв на колінах, а вони обшукували його речі. І я це все зняла на фото. Далі в мені зійшлися у боротьбі інстинкт репортера і, перепрошую за пафос, людяність. Репортер, якому пощастило відзняти такі кадри, має негайно втікати, щоб їх не відібрали і не знищили. Врешті-решт він має рацію, бо такі зйомки треба берегти для суду. Але я не могла покинути його у біді! І допомогти теж нічим не могла. Почала крутити головою і помітила вдалині медиків. Стала стрибати, махати руками і привертати їхню увагу. Медики прийшли і забрали пораненого журналіста. Він назвав тоді мені своє ім'я – Анатолій Морозов, сказав, що він з "Громадського", і попросив повідомити в редакцію. Здається, я це зробила – через когось із колег…" [2].

20 лютого 2014 року

Активіст Андрій Андреєв (псевдо "Festival"): "Я добіг до моста і разом з іншими кинувся лізти по схилу до "Жовтневого". Ми бачили, як відступає, стріляючи з калашів, чорна рота "Беркуту". Далі ми з хлопцями через бічні двері ввірвалися всередину в "Жовтневий палац" і почали його обшукувати. Хтось побіг до підвалу, хтось – на дах. Коли я через якийсь час вибіг на вулицю, то там був суцільний жах – постійно несли поранених і вбитих. Ми кинулися вперед повз "Жовтневий", добігли до найпершої барикади нагорі Інститутської. І вже там за кілька секунд двох хлопців, які бігли разом зі мною, просто скосила куля. Я бачив, як "беркути" попереду стріляли в нас, як вони клали свої калаші на барикаду і валили просто в наш бік. Від побаченого там мені стало дуже погано. Можливо, я навіть знепритомнів, бо просто не пам'ятаю, що було далі. Отямився від того, що якийсь старший чоловік, здається, "афганець" із чорним від диму лицем, таким, що лише самі очі світилися, почав мене штурхати, говорив щось про те, що це війна і революція, що революцій без крові не буває. Я дуже вдячний йому за те, що він мене тоді привів до тями. …Там, на Першій барикаді, головним

завданням було запалити вогонь і димом сховати майданівців від снайперів. Ми закидали шини, підсовуючи їх палицями, щоб не виставляти голову вище від барикади, далі закидали туди "коктейль" і підпалювали. Потім я помагав виносити хлопця, який загинув недалеко. Ми занесли його на Майдан. Десь через місяць я дізнався, що це був мій земляк Едуард Гриневич" [3].

До питання втручання Російської Федерації у події в Україні

Фрагмент з інтерв'ю начальника управління спеціальних розслідувань Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України **Сергія Горбатюка:** "Питання участі представників РФ, впливу на події, які відбувалися, досліджуються слідчими Генпрокуратури. І дані про те, що цей слід був, є. Як мінімум, я вам розповідав про те, що на підставі постанови уряду про введення в дію спецзасобів посиленої дії в Україну було поставлено велику кількість світлошумових гранат, сльозогінних та інших спецзасобів міліцейських. І ці спецзасоби поставлялися безкоштовно РФ як гуманітарна допомога" [4].

Заява народного депутата України Геннадія Москаля: "…я добровільно передам слідчій групі ГПУ решту матеріалів, які вказують на причетність до кривавих подій міністра МВС В. Захарченка (котрий особисто заявив 20 лютого, що віддав наказ про застосування бойової зброї), його заступника В. Ратушняка, начальника департаменту громадської безпеки МВС О. Крикуна, командувача внутрішніх військ МВС С. Шуляка, в. о. начальника ГУМВС у м. Києві В. Мазана, голови СБУ О. Якименка, його першого заступника В. Тоцького, начальника УСБУ в Києві та Київській області О. Щоголева, командирів підрозділу СБУ "Альфа"… Допомогу в підготовці спецоперацій МВС та СБУ надавав колишній перший заступник ГРУ Російської Федерації, котрий проживав у готелі "Київ" (його проживання й харчування оплачувала СБУ). Українська влада задіяла фахівця з Росії, оскільки наш очільник СБУ виявився льотчиком, а міністр МВС — обехаесесником. Усі дані росіянина буде надано Генпрокуратурі, а ступінь його вини хай визначає слідство. Крім того, я готовий передати Генпрокуратурі матеріали, які вказують, що при силовому розгоні акцій протесту МВС та СБУ діяли як організоване злочинне угруповання" [5].

Слідство та судові справи щодо злочинів проти Майдану

ПЛАН
проведення спеціальної операції

Згідно з задумом, з метою попередження та припинення озброєного нападу на органи державної влади України:

1. Здійснити штурм будівлі Будинку профспілок України (м. Київ, Майдан Незалежності, 2) за окремою командою керівника спеціального заходу.

2. Керівником проведення спеціальної операції визначити начальника ГУ СБ України у м. Києві та Київської області.

3. Проведення спеціального заходу здійснити силами ЦСО «А» СБ України. Оперативне супроводження – ГУ СБ України у м. Києві і Київській області, ДЗНД, ДОД, ДОТЗ, ГУ КЗЕ, ДКР та ГУ «К» СБ України.

4. Керівником штурмової групи призначити полковника Човганюка В.І. Наявні сили та засоби ЦСО «А» СБ України (всього **224** співробітника) розподілити таким чином:

- Група захоплення № 1 – **78** 3 управління – **63** співробітника
  2 управління – **15** співробітників
  старший: п-к Баліцький С.А.
  заступник: п/п-к Волосовець В.С.
- Група захоплення № 2 – **45** 1,2,3 відділи 1 управління – **28** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Чернігівській області – **7** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Полтавській області – **3** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Кіровоградській області – **6** співробітників
  старший: п-к Дорошенко С.А
  заступник: п-к Скляр І.А.
- Тактична група № 3 – **101** 4,5 відділи 1 управління – **19** співробітників
  5 управління – **10** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Донецькій області – **14** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Луганській області – **8** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Миколаївській області – **7** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Херсонській області – **7** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ у м. Севастополь – **15** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ в Одеській області – **9** співробітників
  відділ ЦСО «А» в УСБУ Дніпропетровській області – **11** співробітників
  старший: п-к Устименко О.В.
  заступник: п-к Якименко М.А.
- Група прикриття та вогневої підтримки 2 управління – **10** співробітників
  придані підрозділи МВС України
  старший: п-к Шайтанов В.А.
- Група снайперів – **7** співробітників
  старший: п/п-к Бичківський А.М.
  заступник: м-р Бублик О.В.

5. Спеціальний захід провести наступним порядком:

Групі № 1 Скрито підійти до дверей будинку, проникнути на перший поверх Будинку профспілок України та провести фізичне захоплення озброєних злочинців на першому поверсі, в подальшому у взаємодії з групою № 2 здійснити зачистку приміщень та фізичне захоплення озброєних злочинців в напрямку з другого поверху по сходах до восьмого поверху зазначеної будівлі, забезпечити контроль та збереження речових доказів на захоплених поверхах.

Групі № 2 Скрито підійти до скляних вітражей будинку, проникнути на другий поверх Будинку профспілок України та провести фізичне захоплення озброєних злочинців на другому поверсі, в подальшому у взаємодії з групою № 1 здійснити зачистку приміщень та фізичне захоплення озброєних злочинців в напрямку з другого поверху по сходах до восьмого поверху зазначеного будинку, забезпечити контроль та збереження речових доказів на захоплених поверхах.

Групі № 3 Використовуючи дах сусіднього будинку, перейти на дах Будинку профспілок України, через вхід на даху проникнути на восьмий поверх, провести фізичне захоплення озброєних злочинців на восьмому поверсі, у подальшому здійснити зачистку приміщень та фізичне захоплення озброєних злочинців в напрямку з восьмого поверху вниз по сходах до другого поверху зазначеної будівлі, забезпечити контроль та збереження речових доказів на захоплених поверхах.

Групі прикриття та вогневої підтримки Знаходитись у готовності за командою надати підтримку вогнем основним групам захоплення, забезпечити прохід до будівлі, нейтралізувати озброєних злочинців, які здійснять спробу втечі з місця події.

Групі снайперів Надати підтримку вогнем основним групам захоплення. Постійно доповідати про зміни під час проведення штурмових дій.

Розподіл особового складу штурмової групи, розрахунок озброєння та спеціальних засобів та взаємодія між підрозділами покладено на керівника штурмової групи полковника Човганюка В.І.

6. Інформаційне забезпечення проведення спеціальної операції та її результатів здійснити силами Управління «М» ДЗНД СБ України та Прес-центру Апарату Голови СБ України.

7. Начальнику Головного слідчого управління СБ України, з метою забезпечення документування виявлених злочинів сформувати (у необхідній кількості) тимчасові слідчо-оперативні групи. У разі виявлення вибухонебезпечних предметів, задіяти сили вибухотехнічного підрозділу ІСТЕ СБ України.

8. Осіб, затриманих під час проведення спеціальної операції передавати представниками органів внутрішніх справ для проведення подальших фільтраційних заходів та супроводження до місць тимчасового тримання.

Із матеріалів, оприлюднених Геннадієм Москалем. Із сайта moskal.in.ua

21 лютого 2014 року в мережі з’явився запис перехопленої розмови осіб, які стріляли у протестувальників. Крізь звуки стрільби й перекличку було чути короткі фрази російською: "Работаем" ("Працюємо", тобто "Стріляємо"), "Плюс" ("Зрозумів"), "Мінус" ("Не зрозумів"). Кожне таке "Працюємо" – одне обірване людське життя. І ще цитата: "Работаем – будем "Беркут" прикрывать". Цей фрагмент, на думку авторки книжки "Майдан. Нерассказанная история" Соні Кошкіної, – доказ того, що "Беркут" і стрільці були самі по собі, однак і перші, й другі винні у кровопролитті на Інститутській [6].

У кримінальній справі про масові розстріли на Інститутській основними фігурантами є Янукович та Захарченко, а виконавцями – Садовник, Ратушняк, Кусюк, Шуляк та інші беркутівці. У своїй книжці "Майдан. Нерассказанная исторя" Соня Кошкіна називає спецроту "Беркуту", яку було вкомплектовано автоматами Калашникова, основними виконавцями наказів Захарченка. Окрім спецроти, за її свідченнями, на даху будівлі Кабміну перебували підрозділи СБУ "Альфа" та "Сокіл", а на дахах Адміністрації президента та Будинку з химерами – охоронці УДО. "При цьому вищеназвані

УДО, "Альфа" та "Сокіл", повернувшись після цих подій до себе на базу, здали патрони, які отримали напередодні. Усі, окрім "Беркуту". "Беркут" свої патрони використав уповні. Однак скільки точно було використано, невідомо, – всю документацію з цього приводу вони… знищили" [7].

Після Революції Гідності було розпочато розслідування вбивств 91 особи (78 мітингувальників і 13 силовиків), понад 2000 тисячі цивільних осіб визнано потерпілими у кримінальних провадженнях. У справах Майдану проходять понад 10000 свідків, 193 підозрюваних – із них у розшуку перебувають 77 осіб.

На етапі досудового слідства станом на початок 2021 року 346 особам було повідомлено про підозру. Серед них зокрема 34 високопосадовці, 185 працівників органів внутрішніх справ, 17 прокурорів, 14 суддів. Станом на січень 2022 року в судах перебувають 120 кримінальних проваджень стосовно 243 осіб. В управлінні з розслідувань злочинів Майдану ДБР – 84 кримінальні провадження, що налічують понад 12 тисяч томів. Упродовж 2021 року завершено та направлено до суду 29 актів щодо 44 осіб, винесено сім вироків щодо восьми осіб [8].

Вирок за вбивство Героя Небесної Сотні В’ячеслава Веремія отримав організатор тітушок Юрій Крисін. Слідство у справі вбивства журналіста з’ясувало, що члени кримінальних угруповань Джалал Алієв та Юрій Крисін були безпосередніми винуватцями загибелі журналіста. Алієву вдалося втекти, а Крисіна спочатку засудили Шевченківським районним судом "за хуліганство". Після громадського обурення справу передали до Апеляційного суду Києва, який 13 червня 2018 року засудив його до п’яти років позбавлення волі. 23 вересня 2021 року Дарницький районний суд Києва виніс іще один вирок Юрієві Крисіну, визнавши його винним у справі про викрадення й катування активістів під час Революції Гідності та збільшивши термін ув’язнення до восьми років.

За фактом убивства Юрія Вербицького та викрадення активіста Ігоря Луценка у суді перебувають справи щодо шістьох осіб. У березні 2020 року двох обвинувачуваних у цій справі було заарештовано, але 8 серпня 2021 року їх випущено із СІЗО. Одному з них, Сергію Мисливому, висунули нову підозру щодо організації злочинних дій. 16 квітня 2021 року Бориспільський суд засудив до дев’яти років позбавлення волі Олександра Волкова, обвинуваченого у викраденні, катуванні, вбивстві Юрія Вербицького, а також викраденні Ігоря Луценка, перешкоджанні мирним зібранням під час Революції Гідності у 2014 році.

Станом на початок 2022 року судові рішення щодо безпосередніх виконавців стрільби по протестувальниках відсутні. Європейський суд із прав людини, який 21 січня 2021 року ухвалив п’ять рішень за позовами учасників протестів 2013–2014 років у Києві, Харкові та Дніпрі, дійшов висновку, що в ескалації

насильства на Майдані винні працівники органів внутрішніх справ. Судді Європейського суду з прав людини у Страсбурзі визнали, що Українська держава порушила фундаментальні права учасників Євромайдану: право на мирні зібрання, заборону тортур і нелюдського ставлення, незаконні арешти й затримання, право на недоторканність особистого життя та ефективне розслідування злочинів [9]. Принагідно слід зазначити, що МВС іще 20 лютого 2014 року не заперечувало свою участь у розстрілах і намагалося обґрунтувати правомірність своїх дій. Тодішній міністр внутрішніх справ Віталій Захарченко заявив через кілька годин після появи інформації про масові розстріли на Майдані: "Перемир'я порушено, екстремісти продовжують нападати. В рамках роботи Антитерористичного центру при Службі безпеки України мною підписано відповідні накази. Правоохоронцям видано бойову зброю, і вона буде застосована відповідно до Закону про міліцію" [10].

Вшанування Героїв Небесної Сотні в діяльності Національного музею Революції Гідності

З метою вшанування Героїв Небесної Сотні та збереження пам'яті про учасників і події Революції Гідності на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2015 року № 1186-р було створено Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей

Революції Гідності (далі НМРГ). Це багатоцільова науково-дослідна та культурно-освітня інституція. Її створення стало важливим кроком у формуванні політики національної пам'яті, яку спрямовано на збереження інформації про боротьбу за права та свободи людини в новітній історії України й розкриття особливостей цієї боротьби. З моменту свого заснування Музей Революції Гідності прагне стимулювати, підтримувати та ініціювати низку комеморативних практик, які є не лише публічними актами згадування про Революцію Гідності та її героїв, засобом осмислення тих подій, а й інструментом комунікації Музею із суспільством. Серед цих практик, зокрема, соціальні кампанії, пам'ятні заходи та колективні ритуали, заснування відзнак, підготовка друкованих видань, відеопродукції тощо.

Основне завдання заходів – не перетворити пам'ять про героїв на пасивне згадування, а спонукати до подальшого розвитку громадянського суспільства, творчості, осмислення та усвідомлення власної відповідальності за країну.

У цьому розділі представлено низку комеморативних практик, які було ініційовано, підтримано й популяризовано Національним музеєм Революції Гідності для вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні та подвигу учасників Революції Гідності.

Соціальні інформаційні кампанії

Художник Олександр Ком'яхов презентував логотип Дня Героїв Небесної Сотні – трафаретне стилізоване зображення майданівців із дерев'яними щитами, силуети яких нагадують кадри з відеохроніки розстрілів 20 лютого на вулиці Інститутській у Києві. Художник свідомо використав алюзію на культову світлину, яка зафіксувала встановлення прапора над японським островом Іводзімою 1945 року та стала свого часу для американців символом перемоги й закінчення Другої світової війни. Автор прагнув асоціативно утвердити образ Героїв Небесної Сотні як переможців. Також запроваджено використання спеціального хештега **#ЦеПроСвободу** разом із лого, зокрема у соцмережах. За цим хештегом можна відстежувати, як, хто та де поширює матеріали на цю тему протягом року. *Більше інформації за посиланням.*

Окрім цього, Музей запустив онлайн-флешмоб **#бути_гідним**. За цим хештегом можна знайти десятки дописів, в яких користувачі соцмереж діляться спогадами й роздумами про Помаранчеву революцію та Євромайдан. А символом акції є синьо-жовта стрічка, яку закликають пов'язати на рукав, сумку чи автомобіль.

Пам'ятні заходи

Вшанування Героїв Небесної Сотні не є разовою акцією, яку НМРГ щорічно проводить 20 лютого. Діяльність Музею спрямовано на інформування про героїв Майдану та залучення широкої громадськості до акцій, які заклад організовує із цією метою впродовж усього року.

Промені Гідності. Уперше проєкт презентували до першої річниці розстрілів на Майдані, спрямувавши в небо лазерні промені, які символізують душі загиблих, з тих місць, де загинули Герої Небесної Сотні: на вулицях Інститутській та Михайла Грушевського, а також на майдані Незалежності.

До другої річниці створення Музею, 18 листопада 2017 року, світлову інсталяцію встановили на місці майбутнього меморіально-музейного комплексу. Відтоді щороку 20 лютого під час відзначення Дня Героїв

Небесної Сотні на знак пам'яті про загиблих учасників Революції Гідності на алеї Героїв Небесної Сотні Музей запалює 107 променів.

Промені Гідності. Із колекції НМРГ

Мальви пам’яті. Цю акцію, присвячену Героям Небесної Сотні та воїнам російсько-української війни, започатковано Музеєм у травні 2020 року до Дня Героїв. 23 травня 2020 року біля портретів загиблих учасників Революції Гідності на алеї Героїв Небесної Сотні та вздовж стіни пам’яті біля

Михайлівського собору було викладено паперові мальви, зроблені родичами загиблих.

Іриси пам'яті. У серпні 2020 року Музей Революції Гідності разом з Українською спілкою ірисів та київським осередком громадської організації "Родина Героїв Небесної Сотні" організували висаджування спеціального сорту ірисів, присвяченого Героям Небесної Сотні, який вивів селекціонер Геннадій Мамченко. Ірисами цього сорту уквітчали пам'ятні місця в Києві й інших містах та регіонах України, зокрема на території Михайлівського собору, на алеї Героїв Небесної Сотні, у сквері імені Володимира Мельнічука в Києві, на алеї Героїв Небесної Сотні в Обухові на Київщині, біля пам'ятників Героям Небесної Сотні у Миколаєві й на Тернопільщині.

Мальви пам'яті на алеї Героїв Небесної Сотні. Із колекції НМРГ

"День народження Героя" та Дзвін Гідності

Цей комеморативний проєкт, ініційований Національним музеєм Революції Гідності, має на меті привернути увагу широкої громадськості до подвигу кожного з Героїв Небесної Сотні. Проєкт започатковано 1 січня 2021 року. Для його реалізації виготовлено 70-кілограмовий Дзвін Гідності за зразками тональних комплексів дзвонів, які встановлено в церквах Києва, а один із них, той, що на подвір'ї Міністерства оборони, вшановує захисників України, які загинули внаслідок російської збройної агресії. На Дзвоні Гідності розміщено напис "Слава Україні! Небесній Сотні Слава!".

Дзвін Гідності на алеї Героїв Небесної Сотні у Києві. Із колекції НМРГ

За задумом, у Дзвін Гідності б'ють у день народження кожного з Небесної Сотні, а 20 лютого він лунає 107 разів – відповідно до кількості Героїв Небесної Сотні.

Персональне вшанування кожного з Небесної Сотні є важливою практикою інституалізації суспільної пам'яті про події Революції Гідності, розширення загальнодоступних форм пошанування пам'яті загиблих, що слугує в тому числі впровадженню в суспільстві моральних імперативів, гідних поваги та наслідування. *Більше інформації за посиланням.*

Про день народження кожного Героя Небесної Сотні, його біографію та участь у подіях Революції Гідності нагадуватиме також Історичний календар, розміщений на сайті Музею.

"Великдень для Героїв"

Всеукраїнський проєкт "Великдень для Героїв" започатковано Національним музеєм Революції Гідності у 2017 році. Його куратором є етнограф Галина Олійник. Відтоді щороку напередодні Великодня, збираючись разом, родини Героїв Небесної Сотні, рідні героїв російсько-української війни, волонтери, митці, музейники, відомі громадські й культурні активісти випікають паски, розписують писанки, які розвішують на алеї Героїв Небесної Сотні та біля меморіалів загиблих українських воїнів. Щороку 107 пасок приносять до народного меморіалу Небесної Сотні у Києві. Ці пасочки й писанки є оберегами для захисників України та виявом вдячності патріотам, які полягли, боронячи свободу й незалежність України.

Молебні, пам’ятна хода

Музей Революції Гідності активно долучається до низки заходів за участі представників влади, родин Героїв Небесної Сотні, майданівців, бійців і ветеранів АТО/ООС, громадських активістів та всіх небайдужих громадян. Це зокрема традиційні молебні, панахиди за героями біля Екуменічного храму Архистратига Михаїла та Українських Новомучеників і хреста на алеї Героїв Небесної Сотні, у Михайлівському Золотоверхому соборі, щорічні

акції "Різдво для Героя", "Ангели пам’яті", а також хода пам’яті. Акцію "Різдво для Героя" було ініційовано родинами Героїв Небесної Сотні. У межах заходу задля вшанування загиблих до пам’ятних місць кладуть різдвяні вінки, сплетені напередодні. Тиху акцію "Ангели пам’яті", присвячену Небесній Сотні, ініціювали громадська активістка та співачка Анжеліка Рудницька й мистецька агенція "Територія А". Паперових ангелів розвішують у пам’ятних місцях не лише в Україні, а й за кордоном.

Поминальна служба біля хреста на алеї Героїв Небесної Сотні. Зі збірки НМРГ

Відзнаки Героїв Небесної Сотні

Проєкт, до якого долучився Музей Революції Гідності, започатковано громадською організацією "Родина Героїв Небесної Сотні". Вона об'єднала 169 учасників – матерів і батьків, дружин і чоловіків, синів і доньок, рідних братів і сестер та інших близьких родичів загиблих героїв. Громадська організація разом з іншими інституціями започаткувала та підтримує ініціативи української молоді в тих галузях, в яких працювали чи мріяли працювати Герої Небесної Сотні. На думку ініціаторів, пам'ять про них має бути не лише в жалобі й монументах, вона повинна викликати бажання змінювати себе та країну, адже багато Героїв Небесної Сотні були молодими людьми, мали особисті досягнення у різних сферах свого життя, зокрема духзовній, науковій, освітній та інших, тому "Відзнаки Героїв" – це практична реалізація задумів загиблих патріотів, що краще за монументи вшановує їхню пам'ять.

Відзнака імені Олександра Капіноса. Музей Революції Гідності став співзасновником та промоутером відзнаки, започаткованої з метою пошанування Героя Небесної Сотні, організатора просвітницьких та патріотичних заходів, одного з активних учасників Мовного майдану 2012 року та Революції Гідності, фермера Олександра Капіноса. Відзнака покликана підтримувати громадських активістів із сіл та невеличких містечок України, які тримають "культурний фронт", пробуджують національну свідомість, є рушієм систематичних змін у своїй громаді, реалізовуючи освітні, культурні, соціальні, екологічні ініціативи.

Всеукраїнський конкурс наукових студентських робіт на честь Сергія Кемського. Заснований 1 листопада 2018 року НМРГ разом із ГО "Родина Героїв Небесної Сотні" на знак пам'яті про Героя Небесної Сотні, історика,

політолога, журналіста Сергія Кемського. Головна мета конкурсу – активізувати наукові дослідження різних аспектів Революції Гідності; сприяти критичному переосмисленню новітньої історії України; популяризувати уроки, досвід та цінності Майдану; стимулювати й підтримувати талановиту молодь, залучати її до вивчення та дослідження Революції Гідності.

Серед інших проєктів, до яких долучився НМРГ, такі:

– **Антикорупційна премія імені Героя Небесної Сотні Юрія Поправки,** спрямована на підтримку місцевих активістів, журналістів, антикорупціонерів в органах влади, які борються з корупцією;

– **Мистецька резиденція імені Назарія Войтовича** на знак пам’яті про наймолодшого Героя Небесної Сотні, створена в селі Травневе на Тернопільщині, де він народився;

– **тревел-грант для молодих українських науковців імені Богдана Сольчаника** для підтримки студентської молоді, яка планує брати участь у наукових конференціях в університетах Оксфорда або Кембриджа (Велика Британія);

– **Відзнака імені Дмитра Максимова,** спрямована на відзначення ініціатив із підтримки розвитку спорту для людей з інвалідністю;

– **Відзнака імені Сергія Нігояна,** яка передбачає проведення конкурсу творчих робіт серед студентів Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого з метою мотивувати їх до

створення сценаріїв і фільмів та проведення мистецьких акцій, присвячених боротьбі за свободу;

– **"Країна Гідності" – конкурс віртуальних проєктів на честь Сергія Байдовського,** покликаний показати світові історичну спадщину українців очима талановитої молоді; теми конкурсу: історія, українознавство та розвиток громадянського суспільства в Україні;

– **Відзнака імені Юрія Вербицького,** покликана створити можливості для українських учених і студентів, які спеціалізуються в галузях "Наука про Землю" та "Геофізика", спонукати їх вивчати науковий доробок Юрія Вербицького й налагоджувати міжнародне співробітництво;

– **Відзнака імені Максима Шимка,** що надає підтримку реконструкторським історичним проєктам та ініціативам для розвитку міжнародної співпраці в цій сфері.

Друковані видання та відеопродукція

Література є важливим інструментом нагадування про минуле та його (пере)осмислення. Саме тому НМРГ підтримує не лише внутрішньомузейні дослідницькі проєкти, а й інших авторів, які досліджують події Революції Гідності та біографії її учасників, зокрема Героїв Небесної Сотні. Серед видань Музею, які стали істотним внеском у розвиток дослідження історії Революції Гідності та її учасників, можна назвати трикнижжя Світлани Терейковської "Небесна Сотня. Життєписи", два томи видання "Майдан. Пряма мова", випуски мальопису "Історія з Майдану", адресованого передусім молоді.

Світлана Терейковська
Книга 2
НЕБЕСНА СОТНЯ.
ЖИТТЄПИСИ

ІСТОРІЯ З
МАЙДАНУ
ЕПІЗОД І
НАЦІОНАЛЬНИЙ
МЕМОРІАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС
ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНИ –
МУЗЕЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Відеопроєкт "Характери Гідності". До п'ятих роковин початку масових розстрілів у центрі столиці було ініційовано проєкт "Характери Гідності". Це серія коротких роликів, в яких рідні та близькі розповідають про загиблих учасників Революції Гідності, про те, якими вони були в житті, про їхнє дитинство, вчинки, стосунки з рідними та друзями, мрії та прагнення. Розповіді найближчих людей покликані нагадати всім про ціну свободи та відповідальність за її збереження. Проєкт, до якого долучився та який підтримав НМРГ, ініційовано ГО "Родина Героїв Небесної Сотні".

У межах проєкту вже відзнято 43 відеоролики, які транслюються на національних і регіональних телеканалах, у соціальних мережах та на ютуб-каналі Музею Революції Гідності. Ідея проєкту належить Дарині Кульчицькій. "Хотілося показати, що загиблі герої були в першу чергу звичайними людьми зі своїми мріями, сподіваннями, вірою в майбутнє. Ніхто з них помирати не хотів. Усі хотіли жити. Людина живе, поки живе остання людина, яка її пам'ятає. Я дуже хочу, щоб герої не вмирали", – сказала Дарина, яка також є режисером роликів.

Музику спеціально для проєкту "Характери Гідності" написав і зіграв піаніст Роман Коляда. На ютуб-каналі Музею доступні всі випуски проєкту "Характери Гідності".

Відеоролик "Люди створюють історію". У 2021 році до Дня Героїв Небесної Сотні Національний музей Революції Гідності презентував освітній ролик для дітей "Люди створюють історію", знятий разом із командою компанії "Whitemovie Production". У ролику діти – свідки тих подій діляться спогадами про пережите й розповідають, що спонукало українців вийти на Майдан, яких змін зазнала їхня свідомість та як ці події вплинули на майбутнє України.

Переглянути відеоролик за посиланням:
https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1409

Відеоролик "Сторожа Гідності". Це кліп режисера Дарини Кульчицької на музику Романа Коляди за участі художниці Вікторії Романчук – авторки проєкту "Сторожа", присвяченого новітнім героям України, в тому числі загиблим на Майдані.
Переглянути кліп за посиланням:
https://www.facebook.com/watch/?v=239417167886356

Рекомендовані фільми про Революцію Гідності, зокрема події 18–20 лютого 2014 року

1. Відеопроєкт "Характери Гідності" (43 ролики), режисер Дарина Кульчицька (2018–2021).

2. "Зима, що нас змінила" (цикл із семи фільмів), режисер Володимир Тихий (2013–2014).
3. "Зима у вогні", режисер Євген Афінеєвський (2015).
4. "Євромайдан – Волинська Січ", режисер Оксана Євпак (2014).
5. "Майдан", режисер Сергій Лозниця (2014).
6. "Молитва за Україну", режисер Євген Афінеєвський (2015).
7. "Небо падає. Три місяці з життя Устима Голоднюка", режисер Володимир Тихий (2017).
8. "Правда Майдану", режисери Андрій Солоневич, Дмитро Ломачук (2014).
9. "Саша Х. – крила на Майдані", режисер Мануель Графт (2016).

Рекомендована література про Революцію Гідності, зокрема Героїв Небесної Сотні

1. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. 2016. Київ: Ніка-Центр.
2. Бирич Б. 2019. Лицарі Майдану: фотоальбом, присвячений світлої пам'яті Герою України, сотникові "Львівської брами" Роману Точину. Дрогобич: Посвіт.
3. Бондарчук Т. 2014. Кохання, розстріляне снайпером. Хмельницький: Поліграфіст-2.
4. Книга пам'яті Небесної Сотні. 2015. Івано-Франківськ: б/в.
5. Кошкина Соня. Нерасказанная история. Київ: Брайт Букс, 2015.
6. Львівські лицарі Небесної Сотні: матеріали обласної пошуково-дослідницької експедиції "Герої не вмирають". 2017. Львів: Світ.
7. Майдан від першої особи. 45 історій Революції Гідності. Ковтунович Т., Привалко Т. (упоряд.). 2015. Київ: К.І.С.
8. Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах. Ковтунович Т., Привалко Т. (упоряд.). 2016. Вип. 2. Київ: К.І.С.
9. Майдан від першої особи. Регіональний вимір. Привалко Т. (ред.). 2017. Вип. 3. Ч. 1. АР Крим – Луганська область. Київ: К.І.С.
10. Майдан від першої особи. Регіональний вимір. Привалко Т. (ред.). 2018. Вип. 3. Ч. 2. Львівська – Чернігівська області. Київ: К.І.С.
11. Майдан. Пряма мова. 2019. Кн. 1. Київ: НМРГ.
12. Майдан. Пряма мова. 2020. Кн. 2. Київ: НМРГ.
13. Небесна Сотня. 2014. Львів: Центр соціальних проєктів "Хочу жити".
14. Небесна Сотня: історія нескорених. Жива історія героїв. 2015. Нововолинськ: Формат.

15. Терейковська С. 2018–2021. Небесна Сотня. Життєписи. У 3 кн. Київ: НМРГ.

Книжки для дітей про Революцію Гідності та Героїв Небесної Сотні

1. Воронюк Л., Розуменко С. 2015. Українські супергерої. Чернівці: Букрек.
2. Кирпа Г. 2015. Мій тато став зіркою. Львів: Видавництво Старого Лева.
3. Григорчук Д. 2019. Міф і божевілля. Київ: Видавництво Кліо.
4. Лукащук Х. 2014. Казка про Майдан. Львів: Видавництво Старого Лева.
5. Пакалюк Т. 2015. Янгол з Небесної Сотні. Чернігів: Десна Поліграф.
6. Рудневич М. 2014. Я з Небесної Сотні. Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га.

Рекомендовані інтернет-ресурси про Революцію Гідності, зокрема Героїв Небесної Сотні

Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності
https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1291

Небесна Сотня. Герої не вмирають
nebesnasotnya.com

Небесна Сотня:
nebesnasotnya.in.ua

Спецпроєкт Української правди:
https://nebesna.pravda.com.ua

Онлайн-урок про Євромайдан, Небесну Сотню, окупацію Криму й Донбасу Російською Федерацією, лектор Ігор Пошивайло:
https://www.youtube.com/watch?v=QhXRCGCT2mg

Спецпроєкт телеканалу "UA:ПЕРШИЙ" до Дня Героїв Небесної Сотні 2018 року:
https://www.youtube.com/watch?v=tXDpC2mrbA0

"Революція Гідності і цінностей: як Євромайдан змінив Україну" проєкт Центру досліджень визвольного руху:
https://www.youtube.com/watch?v=J_-9MZWWAz8

"Майдан: усна історія". Проєкт Українського інституту національної пам’яті: *https://uinp.gov.ua/usna-istoriya/maydan-usna-istoriya*

Небесна Сотня (аудіоказка). 2019. Автори текстів: Мамчич О., Смаль Ю. 2019.
https://dilya.com.ua/album/nebesna-sotnya-audiokazki

Виставки про Революцію Гідності, зокрема Героїв Небесної
Сотні, приурочені до Дня Героїв Небесної Сотні у 2022 році

Документальна виставка "Справи Майдану: на шляху до правосуддя та історії" (алея Героїв Небесної Сотні, біля мосту, м. Київ).

Вулична виставка "Євромайдан у Донецьку: історія боротьби за гідність" (Михайлівська площа, м. Київ. Експозицію відкрито для цілодобового перегляду з 17 лютого до 20 березня 2022 року).

Вулична інсталяція "Обірвана кулею мрія" (алея Героїв Небесної Сотні та прилеглі території біля Жовтневого палацу, м. Київ)

Виставка актуального плаката Миколи Гончарова "(Не) замість зброї" (Музей Небесної Сотні, вул. Коновальця, 46, м. Івано-Франківськ).

Виставка "Мистецький Барбакан. Ретроспекція" (Галерея протестного мистецтва, вул. Липська, 16, перший поверх, м. Київ).

Вулична виставка "Мальована історія Майдану" (майдан Незалежності, довкола монумента Незалежності, м. Київ).
Експозиція "Назустріч Свободі" (Інформаційно-виставковий центр Музею Майдану, майдан Незалежності, 18/2, м. Київ).

Фотовиставка "Ціна майбутнього" (Центр імені Митрополита Андрея Шептицького, вул. Стрийська, 29-А, м. Львів).

Фотовиставка "Роки війни та любові" (виставкова зала кінотеатру "Братислава", вул. Олександра Архипенка, 5, 2-й поверх, м. Київ).

Фотовиставка Олександра Тимошенка "Розстріляний Майдан" (Національний музей-заповідник "Битва за Київ у 1943 році", вул. Ватутіна, 67, с. Нові Петрівці, Вишгородський район, Київська область).

Фотопроєкт Юрія Білака "Майдан, історія майбутнього" (Скадовський міський будинок культури імені Шевченка, вул. Маріїнська, 66, м. Скадовськ, Херсонська область).

Фотовиставка Мирослави Безман "Революція Гідності: погляд серцем" (Хмельницький музей-студія фотомистецтва, вул. Проскурівська, 56, м. Хмельницький).

Деталі у Програмі до Дня Героїв Небесної Сотні: *https://www.maidanmuseum.org/uk/node/2059*

Герої Небесної Сотні

	Прізвище, ім'я, по батькові, дата й місце народження	Дата і причина смерті
	Грудень 2013 року – перша половина лютого 2014 року	
1.	**Мазуренко Павло Анатолійович,** 2 грудня 1971 р., смт Любар, Житомирська область	**22 грудня 2013 р.,** побитий невідомими, одягненими в однострої, в одному з районів Києва ***18 грудня***
2.	**Слободян Тарас Ігорович,** 10 грудня 1982 р., м. Тернопіль	**кінець грудня 2013-го – січень 2014 р.,** викрадений із Майдану, тіло знайдено поблизу міста Суми з відірваною внаслідок вибуху рукою
3.	**Вербицький Юрій Тарасович,** 25 серпня 1963 р., м. Львів	**21 січня 2014 р.,** закатований членами злочинного угруповання поблизу с. Гнідин на Київщині
4.	**Жизневський Михайло Михайлович,** 26 січня 1988 р., м. Гомель, Білоруська РСР	**22 січня 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Михайла Грушевського
5.	**Нігоян Сергій Гагікович,** 2 серпня 1993 р., с. Березнуватівка, Солонянський район, Дніпропетровська область	**22 січня 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Михайла Грушевського
6.	**Сеник Роман Федорович,** 26 липня 1968 р., с. Наконечне Друге, Яворівський район, Львівська область	**25 січня 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Михайла Грушевського ***22 січня***
7.	**Хомяк Віктор Борисович,** 20 лютого 1958 р., с. Голишів, Луцький район, Волинська область	**27 січня 2014 р.,** тіло зі слідами катувань було виявлено повішеним на каркасі "йолки" на майдані Незалежності
8.	**Калиняк Богдан Михайлович,** 29 січня 1961 р., м. Коломия, Івано-Франківська область	**28 січня 2014 р.,** пневмонія внаслідок потрапляння під водомети та газового отруєння ***19 січня***
9.	**Бадера Олександр Миколайович,** 1 січня 1948 р., м. Володимир-Волинський, Волинська область	**28 січня 2014 р.,** ускладнення після потрапляння під водомети, газового отруєння ***19 січня*** та побиття спецпризначенцями на вулиці Михайла Грушевського ***22 січня***
10.	**Синенко Сергій Петрович,**	**13 лютого 2014 р.,** розстріляний та спалений

	5 березня 1978 р., с. Володимирівське, Запорізький район, Запорізька область	у власному автомобілі на кордоні Запорізької та Дніпропетровської областей поблизу села Червоний Яр Запорізького району
	18–20 лютого 2014 року	
11.	**Бондарев Сергій Анатолійович,** 24 листопада 1981 р., м. Краматорськ, Донецька область	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності
12.	**Брезденюк Валерій Олександрович,** 17 червня 1963 р., м. Жмеринка, Вінницька область	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності
13.	**Васільцов Віталій Валерійович,** 16 листопада 1977 р., смт Летичів, Хмельницька область	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на розі вулиць Володимирської та Великої Житомирської
14.	**Веремій В'ячеслав Васильович,** 22 лютого 1980 р., м. Київ	**19 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Великій Житомирській
15.	**Дворянець Антоніна Григорівна,** 23 березня 1952 р., с. Старосілля, Чорнобильський район, Київська область	**18 лютого 2014 р.,** отримала травми під час тисняви на барикаді на вулиці Інститутській
16.	**Дідич Сергій Васильович,** 3 листопада 1969 р., с. Стрільче, Городенківський район, Івано-Франківська область	**18 лютого 2014 р.,** вириваючись із рук силовиків, потрапив під автомобіль у Кріпосному провулку
17.	**Зайко Яків Якович,** 4 квітня 1940 р., с. Делятичі, Новогрудський район, Гродненська область, Білоруська РСР	**18 лютого 2014 р.,** серцевий напад після потрапляння у тисняву на барикаді на вулиці Інститутській
18.	**Кіщук Володимир Юрійович,** 22 лютого 1956 р., с. Новгород, Розівський район, Запорізька область	**18 лютого 2014 р.,** черепно-мозкова травма, отримана під час сутички біля Верховної Ради України
19.	**Корчак Андрій Богданович,** 18 липня 1964 р., м. Борислав, Львівська область	**18 лютого 2014 р.,** черепно-мозкова травма, отримана під час сутички в Маріїнському парку
20.	**Кульчицький Володимир Станіславович,** 25 липня 1949 р., м. Київ	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності

21.	**Наумов Володимир Григорович,** 9 березня 1970 р., с. Шевченко, Добропільський район, Донецька область	**18 лютого 2014 р.,** викрадений з Майдану в ніч на 18 лютого, тіло з ознаками насильницької смерті знайдено на Трухановому острові в межах Києва
22.	**Прохорський Василь Петрович,** 4 травня 1980 р., с. Щуча Гребля, Бахмацький район, Чернігівська область	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане поблизу майдану Незалежності
23.	**Прохорчук Віктор Олександрович,** 25 травня 1975 р., смт Хорошів, Житомирська область	**18 лютого** (за даними Генпрокуратури 19 лютого) **2014 р.,** викрадений з Майдану ***18 лютого,*** тіло з ознаками насильницької смерті знайдено в одному з дворів будинків по вулиці Хрещатик
24.	**Сердюк Ігор Миколайович,** 3 листопада 1969 р., м. Кременчук, Полтавська область	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на розі Кріпосного провулку та вулиці Інститутської
25.	**Хурція Зураб Гівійович,** 29 липня 1960 р. м. Сенакі, Грузинська РСР	**18 лютого 2014 р.,** серцевий напад після потрапляння у тисняву на барикаді на вулиці Інститутській
26.	**Черненко Андрій Миколайович,** 9 грудня 1978 р., с. Слободо-Петрівка, Гребінківський район, Полтавська область	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності
27.	**Шаповал Сергій Борисович,** 5 червня 1969 р., м. Київ	**18 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане у Кріпосному провулку
28.	**Бойків Володимир Васильович,** 5 лютого 1955 р., м. Львів	**19 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності
29.	**Городнюк Іван Володимирович,** 2 червня 1984 р., смт Березне, Рівненська область	**19 лютого 2014 р.,** пневмонія, спричинена потраплянням під водомети та газовим отруєнням у січні під час сутичок на вулиці Михайла Грушевського ***18 лютого***
30.	**Горошишин Максим Максимович,** 14 квітня 1989 р., с. Басань, Пологівський район, Запорізька область	**19 лютого 2014 р.,** пневмонія, спричинена газовим отруєнням ***19 січня***
31.	**Капінос Олександр Анатолійович,** 10 березня 1984 р., с. Дунаїв, Кременецький район, Тернопільська область	**19 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності ***18 лютого***
32.	**Клітинський Олександр Іванович,** 15 травня 1988 р., с. Чернелівці, Деражнянський район, Хмельницька область	**19 лютого 2014 р.,** загинув під час пожежі у Будинку Федерації профспілок України, де перебував із пораненням, отриманим ***18 лютого***

33.	**Максимов Дмитро В'ячеславович,** 17 листопада 1994 р., м. Київ	**19 лютого 2014 р.,** смертельне поранення осколками гранати, отримане на майдані Незалежності ***18 лютого***
34.	**Пагор Дмитро Олексійович,** 10 квітня 1992 р., с. Хропотова, Чемеровецький район, Хмельницька область	**19 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане під час акції протесту в м. Хмельницькому навпроти будівлі СБУ
35.	**Пасхалін Юрій Олександрович,** 18 січня 1984 р., с. Носачів, Смілянський район, Черкаська область	**19 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності
36.	**Плеханов Олександр Вікторович,** 7 березня 1991 р., м. Київ	**19 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності ***18 лютого***
37.	**Топій Володимир Петрович** 26 квітня 1955 р., с. Судова Вишня, Мостиський район, Львівська область	**19 лютого 2014 р.,** загинув під час пожежі у Будинку Федерації профспілок України
38.	**Чернець Віктор Григорович**, 27 травня 1977 р., с. Подібна, Маньківський район, Черкаська область	**19 лютого 2014 р.,** збитий автівкою біля с. Подібне під Уманню під час блокування траси з метою перешкодити проїзду автомашин із силовиками в напрямку Києва
39.	**Швець Віктор Миколайович,** 8 жовтня 1955 р., м. Київ	**19 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності
40.	**Арутюнян Георгій Вагаршакович,** 4 липня 1960 р., м. Батумі, Аджарська АРСР, Грузинська РСР	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
41.	**Байдовський Сергій Романович**, 21 серпня 1990 р., м. Нововолинськ, Волинська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
42.	**Балюк Олександр Олександрович,** 19 березня 1974 р., с. Пилиповичі, Новоград-Волинський район, Житомирська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
43.	**Бльок Іван Іванович,** 21 липня 1973 р., м. Городок, Львівська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
44.	**Бондарчук Сергій Михайлович,** 9 вересня 1961 р., с. Губин, Старокостянтинівський район, Хмельницька область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській

45.	**Братушка Олексій Сергійович,** 10 квітня 1975 р., м. Суми	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
46.	**Вайда Богдан Іванович,** 28 квітня 1965 р., с. Стебник, Дрогобицький район, Львівська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
47.	**Варениця Роман Михайлович,** 11 грудня 1978 р., с. Старий Яр, Яворівський район, Львівська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
48.	**Войтович Назарій Юрійович,** 2 червня 1996 р., с. Травневе, Збаразький район, Тернопільська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
49.	**Голоднюк Устим Володимирович,** 12 серпня 1994 р., м. Збараж, Тернопільська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
50.	**Гриневич Едуард Михайлович,** 31 травня 1985 р., с. Деревок, Любешівський район, Волинська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
51.	**Гурик Роман Ігорович,** 2 жовтня 1994 р., м. Івано-Франківськ	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
52.	**Дзявульський Микола Степанович,** 1 вересня 1958 р., с. Чагерне, Ємельянівський район, Красноярський край, РРФСР	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
53.	**Дигдалович Андрій Іванович,** 3 червня 1973 р., с. Сокільники, Пустомитівський район, Львівська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
54.	**Дмитрів Ігор Федорович,** 9 жовтня 1983 р., м. Калуш, Івано-Франківська область	**20 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
55.	**Жаловага Анатолій Григорович,** 13 березня 1980 р., м. Львів	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
56.	**Жеребний Володимир Миколайович,** 6 жовтня 1985 р., с. Вишня, Городоцький район, Львівська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській

57.	**Кемський Сергій Олександрович,** 15 листопада 1981 р., м. Керч, Кримська область, Українська РСР	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
58.	**Корнєєв Анатолій Петрович,** 23 січня 1961 р., с. Цвіклівці, Кам'янець-Подільський район, Хмельницька область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
59.	**Костенко Ігор Ігорович,** 31 грудня 1991 р., с. Зубрець, Бучацький район, Тернопільська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
60.	**Котляр Євген Миколайович,** 14 квітня 1980 р., м. Харків	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
61.	**Коцюба Віталій Миколайович,** 7 червня 1982 р., с. Вороблячин, Яворівський район, Львівська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
62.	**Мельнічук Володимир Валерійович,** 22 серпня 1974 р., м. Київ	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
63.	**Мовчан Андрій Сергійович,** 17 січня 1980 р, м. Київ	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
64.	**Мойсей Василь Михайлович,** 27 березня 1992 р., с. Зубрець, Бучацький район, Тернопільська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
65.	**Опанасюк Валерій Адамович**, 20 травня 1971 р., м. Рівне	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
66.	**Пантелєєв Іван Миколайович,** 1 грудня 1981 р., с. Дмитрівка, Ясинуватський район, Донецька область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
67.	**Паньків Микола Олександрович,** 6 лютого 1975 р., с. Лапаївка, Пустомитівський район, Львівська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
68.	**Паращук Юрій Григорович,** 1 липня 1966 р., м. Тальне, Черкаська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
69.	**Пехенько Ігор Олександрович,** 19 липня 1970 р., м. Київ	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській

70.	**Полянський Леонід Петрович,** 24 жовтня 1975 р., м. Жмеринка, Вінницька область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності
71.	**Саєнко Андрій Степанович,** 26 жовтня 1962 р., м. Сміла, Черкаська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
72.	**Смоленський Віталій Віталійович,** 5 жовтня 1984 р., с. Фурманка, Уманський район, Черкаська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
73.	**Сольчаник Богдан Зіновійович,** 25 липня 1985 р., м. Старий Самбір, Львівська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
74.	**Тарасюк Іван Миколайович,** 28 січня 1993 р., с. Залісоче, Ківерцівський район, Волинська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
75.	**Ткачук Ігор Михайлович,** 1 вересня 1975 р., м. Знаменськ, Калінінградська область, РРФСР	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
76.	**Точин Роман Петрович,** 6 серпня 1970 р., м. Ходорів, Жидачівській район, Львівська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
77.	**Ушневич Олег Михайлович** 20 червня 1982 р., м. Дрогобич, Львівська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
78.	**Храпаченко Олександр Володимирович,** 18 вересня 1987 р., м. Рівне	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
79.	**Царьок Олександр Миколайович,** 2 січня 1959 р., с. Серебрія, Могилів-Подільський район, Вінницька область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
80.	**Чаплінський Володимир Володимирович,** 13 січня 1970 р., м. Обухів, Київська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
81.	**Чміленко Віктор Іванович,** 4 лютого 1961 р., м. Бобринець, Кіровоградська область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
82.	**Шимко Максим Миколайович,** 21 жовтня 1979 р., м. Вінниця	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській

83.	**Шілінг Йосип Михайлович,** 14 березня 1953 р., с. Вороблевичі, Дрогобицький район, Дрогобицька (нині Львівська) область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
84.	**Щербанюк Олександр Миколайович,** 2 січня 1968 р. с. Котелево, Новоселицький район, Чернівецька область	**20 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській
	21 лютого 2014 року – 3 червня 2015 року	
85.	**Кіпіані Давид Ілліч,** 28 червня 1980 р., м. Тбілісі, Грузинська РСР	**21 лютого 2014 р.,** серцевий напад після участі у подіях ***20 лютого***
86.	**Цепун Андрій Михайлович,** 14 жовтня 1978 р., м. Київ	**21 лютого 2014 р.,** зник після чергування на блокпості при в'їзді до Києва, тіло з ознаками побиття знайдено на вулиці Верболозній у Києві
87.	**Ільків Богдан Іванович,** 3 липня 1962 р., смт Щирець, Пустомитівський район, Львівська область	**22 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській ***20 лютого***
88.	**Шеремет Людмила Олександрівна,** 21 листопада 1942 р., м. Макіївка, Донецька область	**22 лютого 2014 р.**, вогнепальне поранення, отримане під час акції у м. Хмельницькому біля будівлі СБУ ***19 лютого***
89.	**Подригун Олександр Володимирович,** 23 січня 1972 р., с. Залужжя, Білогірський район, Хмельницька область	**23 лютого 2014 р.,** брав участь у подіях 18–20 лютого, отримав черепно-мозкову травму, заподіяну невідомими, ***21 лютого***
90.	**Бачинський Ігор Володимирович,** 30 листопада 1983 р., м. Київ	**25 лютого 2014 р.,** поранення від вибуху гранати та отруєння газом під час сутички із силовиками ***18 лютого***
91.	**Костишин Михайло Йосипович,** 9 квітня 1971 р., с. Нижній Струтинь, Рожнятівський район, Івано-Франківська область	**26 лютого 2014 р.**, травми, отримані під час сутички зі спецпризначенцями на вулиці Михайла Грушевського ***в січні 2014 р.***
92.	**Зубенко Владислав Віталійович,** 22 квітня 1991 р., м. Харків	**28 лютого 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській ***20 лютого***
93.	**Позняк Андрій Анатолійович,** 30 квітня 1988 р., с. Борівка,	**3 березня 2014 р.**, вогнепальне поранення в голову, заподіяне невідомими на вулиці

	Макарівський район, Київська область	Хрещатик
94.	**Мазур Артем Анатолійович**, 6 серпня 1987 р., м. Хмельницький	**3 березня 2014 р.,** осколкове поранення від гранати, черепно-мозкова травма, заподіяна невідомими під час сутички в Маріїнському парку ***18 лютого***
95.	**Шеремет Василь Олександрович,** 21 березня 1949 р., с. Ланчин, Станіславська (нині Івано-Франківська) область	**4 березня 2014 р.,** травми, отримані під час сутички зі спецпризначенцями на майдані Незалежності ***18 лютого***
96.	**Наконечний Іван Максимович,** 18 жовтня 1931 р., с. Краснопілка (нині частина с. Бурти), Кагарлицький район, Київська область	**7 березня 2014 р.,** травми, отримані під час сутички зі спецпризначенцями на вулиці Інститутській ***18 лютого***
97.	**Бура Ольга Василівна,** 22 липня 1986 р., с. Ріпнів, Буський район, Львівська область	**10 березня 2014 р.**, зараження крові, спричинене ранами, отриманими під час перебування на Майдані
98.	**Аксенин Василь Степанович,** 4 лютого 1962 р., с. Литячі, Заліщицький район, Тернопільська область	**12 березня 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане на вулиці Інститутській ***20 лютого***
99.	**Чернявський Дмитро Олександрович,** 5 березня 1992 р., с. Артемівське, Артемівський район, Донецька область	**13 березня 2014 р.,** ножове поранення, заподіяне невідомими після мітингу на підтримку територіальної цілісності України в Донецьку
100.	**Гаджа Петро Миронович,** 3 липня 1966 р., м. Рахів, Закарпатська область	**22 березня 2014 р.,** газове отруєння, отримане під час сутички біля Верховної Ради України ***18 лютого***
101.	**Сергієнко Василь Миколайович**, 23 квітня 1956 р., м. Корсунь-Шевченківський, Черкаська область	**4 квітня 2014 р.,** активіст Автомайдану, того дня викрадений невідомими, тіло з черепно-мозковою травмою та слідами тортур виявлено у Виграївському лісі в Корсунь-Шевченківському районі Черкаської області
102.	**Нечипоренко Анатолій Ілліч**, 1 вересня 1941 р., смт Брусилів, Житомирська область	**11 квітня 2014 р.,** черепно-мозкова травма, отримана під час сутички зі спецпризначенцями на вулиці Інститутській ***18 лютого***
103.	**Поправка Юрій Юрійович,** 11 вересня 1995 р., с. Морозівка, Баришівський район, Київська область	**18 квітня 2014 р.,** закатований проросійськими бойовиками біля м. Слов'янськ Донецької області

104.	**Дяковський Юрій Іванович,** 27 лютого 1989 р., м. Стрий, Львівська область	**18 квітня 2014 р.,** закатований проросійськими бойовиками біля м. Слов'янськ Донецької області
105.	**Рибак Володимир Іванович,** 30 листопада 1971 р., м. Горлівка, Донецька область	**18 квітня 2014 р.,** закатований проросійськими бойовиками біля м. Слов'янськ Донецької області
106.	**Сидорчук Юрій Володимирович,** 2 травня 1961 р., с. Дерно, Ківерцівський район, Волинська область	**28 червня 2014 р.,** вогнепальне поранення, отримане біля Будинку Федерації профспілок України ***18 лютого***
107.	**Орленко Віктор Миколайович,** 8 березня 1961 р., с. Талалаївка, Ніжинський район, Чернігівська область	**3 червня 2015 р.,** вогнепальне поранення, отримане на майдані Незалежності під час штурму силовиків ***18 лютого***

[1]. СБУ підтвердило існування операції "Бумеранг". 2014. РБК – Україна [online]. Режим доступу: https://www.rbc.ua/ukr/news/sbu-podtverdila-sushchestvovanie-operatsii-bumerang-- 03042014131000.

[2]. Білозерська О. 2020. Спогади про ніч з 18 на 20 лютого 2014 року [online]. Главком. Режим доступу: https://glavcom.ua/columns/bilozerska/spogadi-pro-nich-z-18-na-20-lyutog...

[3]. Андреєв А. 2016. Майдан 18–20 лютого [online]. Як усе було. Режим доступу: https://www.facebook.com/maydan18february/posts/965322923548537.

[4]. Росія постачала спецзасоби, але чи були її снайпери на Майдані, поки невідомо – слідство [online]. 2015. Gazeta.ua. Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/life/_rosiya-postachala-speczasobi-ale-chi-buli-yiyi-snajperi-na-majdani-poki-nevidomo-slidstvo/660560.

[5]. Оприлюднені організатори та причетні до вбивств людей: плани та прізвища [online]. 2014. Українська правда. Режим доступу: https://www.pravda.com.ua/news/2014/02/24/7016050.

[6]. Кошкина Соня. 2015. Майдан. Нерассказанная история. Киев: Брайт стар паблишинг, с. 283.

[7]. Там само, с. 281–282.

[8]. Вбивства та інші злочини під час Революції Гідності: суд розглядає справи проти 243 осіб [online]. Режим доступу: https://detector.media/infospace/article/195794/2022-01-21-vbyvstva-ta-inshi-zlochyny-pid-chas-revolyutsii-gidnosti-sud-rozghlyadaie-spravy-proty-243-osib.

[9]. "Застосування звірячої сили". Європейський суд з прав людини поклав відповідальність за насильство на Майдані на українську державу [online]. 2021. Ґрати. Режим доступу: https://graty.me/uk/zastosuvannya-zviryacho%D1%97-sili-%D1%94vropejskij...

[10]. Захарченко: міліція застосує бойову зброю [online]. 2014. Українська правда. Режим доступу: https://www.pravda.com.ua/news/2014/02/20/7015209.